STRIPSCHRIFT

MAANDBLAD / NOVEMBER '82 / Nr. 165 / PRIJS f 5,25

De Rockers van Frank Margerin

Cosey

Raymond Redding

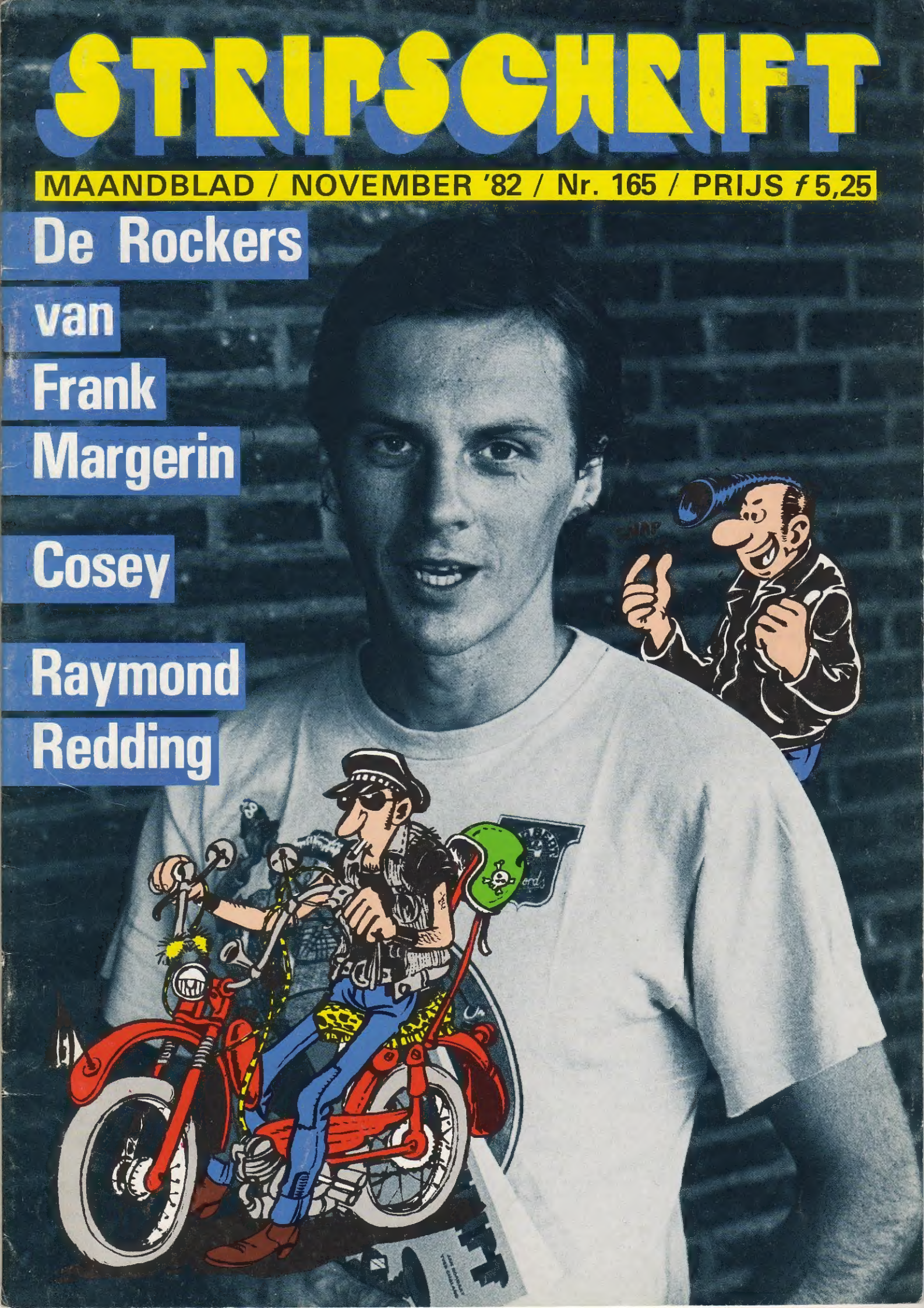

Oude nummers Stripschrift

Deze zijn nog steeds verkrijgbaar tegen de oorspronkelijke prijs. Vul de antwoordkaart in het hart van het blad in.

19 (*f* 2,25): Kabouterstrips, Paulus de Boskabouter nr. 14
55/56 (*f* 3,75): Special Peter de Smet de oer-Generaal, Fulco en de Miesmannetjes (uit 't Kapoentje).
65 plus (*f* 2,25): Interview Tibet, Rik Ringers leidt de dans (1955); Chick Bill; Tina; Jay Linch door Evert Geradts; De wonderen van Mu.
66 (*f* 2,25): Interview Franquin, Guust Flater, The Spirit van Wil Eisner, Dick Matena (over de Macaroni's); De wonderen van Mu.
68/69 (*f* 3,75): Marten Toonder-story Tom Poes en de schoonschijners Akim en Tarzan-pulpuitgaven; De wonderen van Mu.
70 (*f* 2,25): Marten Toonder 2 (Panda, Toonder-studio's); Jan van Haasteren; De wonderen van Mu; Tom Poes en de Schoonschijers.
74 (*f* 2,95): Zuiptor, Uco Egmond, Raymond Macherot (Chlorophyl. Poezekat); Domien ten Berge, Marten Toonder; profesor Pi...
75/76 (*f* 4,25): Peter O'Donnell, Modesty Blaise; Willy Lohmann, Kraaienhove persiflage...
77 (*f* 2,95) Special 'Gerrit Stapel, Mijn vriend Andries; Aart Clerkx.
78 (*f* 2,95): Daan Jippes, Intercity Incident; interview 'Forest Bud' Sagendorf Popeye; Modesty Blaise.
79 (*f* 2,95) Jules Feiffer; Moem; Piet Wijn De Moorse Tovenaar; Tintin et moi
80 (*f* 2,95): Robbedoes, Fournier, The Hulk; De Tovenaar van Fop; De Moorse Tovenaar van Piet Wijn...
81/82 (*f* 4,25): Special Peyo, Smurfen; Depuis tekenaars; Tillieux en een Felix-herdruk
83 (*f* 2,95): Sjors en Pep (nu Eppo); Loriot; Dick Bos reclamestrip Glashard.
85 (*f* 2,95): Professoren in het Europese beeldverhaal (Zonnebloem, Barabas Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi): Patty Klein. stripscenario's; Dick Bos...
86 (*f* 2,95): inhoudsopgave van Stripschrift nr. 49/50 t/m 84; Eddy Paape, SDCN...
87 :(*f* 2,95) Bert Bus, herdruk Nitokris, kartoenrubriek Ong-gezien, Toni Ungerer, Simpelman, Lucky Luke, LL-persiflage.
88 (*f* 2,95): Ridderspecial; Prins Valiant, De Rode Ridder, Vlaamse Ridderschap, Bob de Moor. Prins Valiant-persiflage, Wood, Tarzoon.
89 (*f* 2,95): Uitgeverij Casterman, Jacques Martin, Jacques Tardi, in de voetsporen van Jules Verne, Tardi-oorlogsstrip, Kuifje en de Picaro's, de 4 Helden, Craenhals, Kresse.
90/91 (*f* 4,60): Disney-special met Art Babbit, Floyd Gottfredson, Barks index, Fantasia, Donald Duck weekblad, Mickey Mouse- Donald Duck, een Bill Elder-persiflage, MM als oorlogsvrijwilliger.
92 (*f* 2,95): De auto in de strip, Jean Graton's Michel Vaillant, Julie Wood, MV strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en Van strijd tot strip, Wim van Wieringen.
93 (*f* 2,95): herdrukken Pogo, Walt Kelly, Paulus de boskabouter, Toonder's Magister Hocus Pas, Jan Gerhard Toonder: De stripkunst van Marten Toonder. Ongezien: kartoen Yrrah uit VN.
94/95 (*f* 3,60): 2000 nummers Robbedoes-weekblad, hoofdredakteur Karel Cavens, de geboorte van Robbedoes in herdruk... Robbedoes index t/m nr. 2000; de dertigste verjaardag van het weekblad Kuifje, Pogo.
96 (*f* 3,25): Jijé-special interview, Pogologie, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda, Frans nieuws: La France Oh la la.
97 (*f* 3,25): Keizerstrip Trigië tekenaar Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes door Har Brok teruggevonden, Selby Kelly weduwe van Pogo-tekenaar Walt.
98 (*f* 3,25): documentatie-nummer, Strips in de dertiger jaren, Herman Pieter de Boer: De Toverwereld van Doe mee. Mr. van Veen: De relatie kinderpretstripverhaal., Tripje, Gerrit Theodoor Rotman, George van Raemdonck, Bulletje en Boonestaak Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn, Thijs IJs, Toonder's eerste beer... Barend Servet over Gijsje Goochem GG.
101 (*f* 3.95): Scenaristen special, Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet; Blueberry, Pogo-persiflage door Wallace Wood/Harvey Kurtzman 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: De eerloze krijg.
102/103 (*f* 3,95): Kuifje weekblad, E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair, Lombard uitgaven, Henk J. Meyer, Rik Ringers, Eric de Noorman: De eerloze krijg.
104 (*f* 3,95): Subliem omslag van Joost Swarte en interview door Herman Pieter de Boer, verslag Kartoenale, Hollandse Stripschool, Pogo-herdruk, De eerloze krijg.
105)(*f* 3,95): 'Duckman' Carl Barks herdruk van een van zijn eerste Donald Duck verhalen, Daan Jippes; tien jaar Het Stripschap Tante Leny, Pogo en Eric de Noorman.
106 (*f* 4,95): Hugo Prattnummer, Luck Star O'Hara, VNU-story III, jaarlijkse stripdoorsnede, Pogo, Eric de Noorman.
107/108 (*f* 4,95): kapitein Rob, Pieter Kuhn, kapitein Robmusical, Evert Werkman, Eric de Noorman en Smurfen...
109/110 (*f* 4,95): Eppo-special, Henk Kuijpers (Franka), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, De VNU-story IV, kritiek op vooroordelen strips, Kuifje in Zwitserland, Pogo en Eric de Noorman...
111 (4,25): Stripproduktienummer: ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena) scenaria, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication. Kapitein Rob, Pogo en Eric de Noorman...
112/113/114 (*f* 5,95): detectivestrips, Eisner en zijn Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer (Pétillon), Loro, Jess Long, Detectivefilms, Eric de Noorman.
115 (*f* 4,25): Strips en politiek, Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb, Eric de Noorman.
116 (*f* 4,95) Centsprenten en strips, Ben van Voorn en Piet van Elk, Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts Bassie, Chantal Montellier, Martin Lodewijk en Eric de Noorman.
117/118 (*f* 6,50): Interview Blanc-Dumont, Jijé-polemiek, inhoudsopgave Stripschrift nrs. 85-117/118, redaktionele Top 20, 1978, een boekenspecial, Pogo afsluiting, Eric de Noorman.
119 (*f* 4,95): Lucky Luck, Morris en Goscinny, De Ballade van de Daltons, 50 jaar Kuifje, Marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt...
120 (*f* 4,95): Science Fiction met Leloup, Arman en Ilva, Dick Matena en Enki Bilal.
121 (*f* 4,95): Berni Wrightson, de horrorstrip op zijn best. De striphandel. De Stripkatalogus.
122/123 (*f* 6,50): Willy Vandersteen, Jerom, De blauwe reeks, Suske en Wiske wegwijzer.
124 (*f* 4,95): Palacios, strips op z'n Spaans, Noel Sickles, Stichter v.d. Caniffschool.
125 (*f* 4,95): Cuvelier-nummer met artikelen en herdruk, Pogo etc.
126/127 (*f* 6,50): De strips van Claire Bretécher, Ralph Bakshi, de animatieman.
128 (*f* 4,95): Guido Crepax en Valentina.
129/130 (*f* 6,50): Al Capp (1909-1979), Li'l Abner, Vakbond voor striptekenaars, Jacques Tardi.
131 (*f* 4,95): Dick Tracy, The Studio, Jeff Jones, Mike Kaluta, Berni Wrightson.
132 (*f* 4,95): Engelse dagbladstrips: Andy Capp, Jeff Hawke, Garth, Jane, The Perishers, Romeo Brown.
133 (*f* 4,95): Joost Swarte, Droomprijsvraag, Rose, Enquête.
134 (4,95): Beeldverhaal in de oorlog, Het beest is dood, Striphelden trekken ten oorlog.
135/136 (*f* 6,50): Willy Vandersteen artikelen, Klassieke strips uit Sprint, Blueberry, Jordaan.
137 (*f* 4,95): De kleine uitgevers, Rijperman, Yendor en Espee, De Vrije Balloen 5 jaar, Uderzo drinkt toverdrank.
138 (*f* 4,95): De familiestrips: Familie Snoek, Blondie, familie Doorzon, Jan, Jans en de kinderen, Prins Valiant.
139/140 (*f* 6,50): Theo van den Boogaard, Martin Lodewijk, Zweedse Strips.
141 (*f* 4,95): Daan Jippes naar Disney Studio's, Rostrum, Minitoe, Kapitein Rob + Romeo Brown.
142 (*f* 4,95): Droomprijsvraag, Dick Matena's witte kerst, The Empire strikes back, Indeks, Top-twintig.
143 (*f* 4,95): Amsterdam in strips, Kuifje voor het Amsterdamse gerecht, Lucca 14, Del Castillo.
144 (*f* 4,95): 1984, Ravian, Stripalbumkopers onderzocht, Prikkebeen.
145 (*f* 4,95) Frank Frazetta's Fantastische Wereld, 25 jaar Yrrah, Enki Bilal, Mort Walker: Sam's Strip.
146/147 (*f* 6.50): Floc'h, Dominique Hé, Terug naar de Klare Lijn.
148 (*f* 4,95): Robert Gigi, Scarlett Dream, Het gezicht van Eppo.
149 Conan, wie is dat?, Conan-strip, Romeo Brown, Sam's strip
150 Krazy Kat, De dieren van Crumb, Nard'n'Pat, Garfield, De Shtunk, Li'l Abner, Dierenleed, Fat Freddy's Cat, Vlaamse smetjes, Romeo Brown
151/152 Jan Kordaat, Yves Chaland en de erfenis van Tillieux, Het voorbeeldige leven van Jijé, De bende van vier
153 William Vance, Bruno Brazil, Bob Morane, Jerom in Tibet, Kapitein Rob, Chantal Montellier, Vlaamse Frutjes
154 Belgische strips, Didier Comès, De Rat-cisten een strip van Comès, EC herleeft, Kuifje op de knieën.
155 Victor de la Fuente, Haxtur, Fernando Fernandez, Francisco Ibanez, De Disney films, de toplijsten van 1981
156 Nieuwe Nederlanders, Paul Teng, Dick Briel, Red Rat, Gezellig en Leuk, Prutswerk
157 Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs, Sterren stralen in Hollywood
158 Marten Toonder, François Bourgeon, Comicana, Jean-Louis Floc'h, De Zeven van Zeveneken
159/160 Engelse stripweekbladen, Strip against racism, Crumb's Sketchbook, Stripfiguren vogelvrij?
161 Nieuwe stripbladen, Knudde, Bij de dood van Wallace Wood, Joseph Toutain
162/163 Robbedoes is ook geen twintig meer, Flip Flink, German: de Guust Flater van de tachtiger jaren, Bercovici, Hislaire en Coss, Morris, Plagiaat en Piratendruk
164 Interview met Harvey Kurtzman, Lijk op de Imjin, Lezers over parodie en plagiaat

Ruil-advertenties

Kent u al Charlie Chan vol. 2? Nu kunt u Charli Chan vol. 1 voor *f* 25,— franco thuis ontvangen. Hardcover. 7 complete verhalen zwart-wit. Gironr. 0135010 t.n.v. P. Marrale, Bekemaheerd 123, Groningen.

SF-tijdschrift Terra zoekt belangeloze medewerking van striptekenaars/auteurs van niveau. Korte strips/scenario's naar postbus 1537, 1200 BM Hilversum.

Gevraagd Jan Pierewiet verhalen en Lamain. 077-34559.

Te ruilen Spinneman, Batman, Hipcomics, avontuur classics, illustrated classics, Mirakelman wereldbeeld. Div. andere classics, Ditmar classics, Tibor, Karl May, Falk Nick, Ath Garry verth. Tel. 020-834402.

STRIPSCHRIFT

nr. 166 – 16e jaargang, november 1982

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap, Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam (020-250975).

Uitgever: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292 (ná 17.00 uur: 030-791496), telex 70042.
Advertenties: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, 3700 AK Zeist, tel. 03404-52292, tst. 24.

Klachten over bezorging, adreswijzigingen en inlichtingen over abonnementen uitsluitend via Postbus 420, 3700 AK Zeist.

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Jac Drewes, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Peter de Raaf.

Vaste medewerkers: Annelies Heidstra, Wim van Helden, Rob Møhlmann, Nico Noordermeer, Ernst Pommerel, Jan Smet, Hennie Wesseling, Rein van Willigen.

Omslagontwerp en lay-out: Hans Frederiks.
Omslagfoto: © 1982 B. Ventura.

Stripschrift is verkrijgbaar:
- via een lidmaatschap/abonnement à *f* 55,—. Postgiro 1513000 of bankrekening 42.11.38.114, beide t.n.v. Het Stripschap te Amsterdam.
- via een abonnement (jan. t/m dec.) à *f* 45,— (buitenland *f* 54,50)
- via een CJP-abonnement à *f* 40,50
- losse nummers (ook verkrijgbaar in de boekhandel) à *f* 5,25. Dubbele nummers *f* 7,—. Postgiro 209948 t.n.v. 'Stripschrift' te Zeist.

Houders van een CJP-paspoort dienen zich via hun CJP-buro op te geven.

Lopende (bestaande) abonnementen kunnen eerst worden omgezet in het komende kalenderjaar.

Abonnementen op Stripschrift, opgegeven in de loop van een kalenderjaar, omvatten alle in de desbetreffende jaargang te verschijnen nummers.

Distributie voor België: Standaard Uitgeverij, Postbus 212, Belgiëlei 147a, 2000 Antwerpen, tel. 031/39.59.00.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Stripschrift en auteurs.

De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

ISSN NR. 0165-845

Druk: Vonk Zeist.

Redaktioneel

Toen de Franse tekenaar Frank Margerin in september de stripdriedaagse in Breda bezocht was hij niet weg te slaan bij de aldaar geparkeerd staande motoren. Reden voor ons om hem eens aan de tand te voelen over dit vervoermiddel en over zijn andere grote hobby, muziek. Uiteraard hebben we het ook over zijn strips. Een andere tekenaar die zich door muziek laat inspireren is de Zwitser Cosey. René Smulders en Mat Schifferstein laten zich op muziek Mike Oldfield wegglijden in de droomwereld van de succesvolle tekenaar van Jonathan. Lijnrecht hier tegenover staat de sportwereld van Raymond Reding. Marc Buijnsters sprak op de stripdriedaagse met de schepper van Jari, Vincent Larcher, Ronnie Hansen en andere sportfiguren. Als strip hebben we in dit nummer 'De man met de telefoon', een van de eerste verhalen van Frank Margerin, daterend uit een periode waarin hij de Rock 'n Roll nog niet ontdekt had, tenminste nog niet in zijn strips.

Peter de Raaf

In dit nummer

'Rockers? Toeval!' Het hadden net zo goed punkers, skinheads of disco's kunnen zijn'. Een interview met Frank Margerin ... 4

De man met de telefoon, een strip van Frank Margerin 9

Cosey, een tekenaar die dicht op het papier zit, door René Smulders en Mat Schifferstein 18

Jonathan, een menselijke strip, door Mat Schifferstein en René Smulders 21

Lezersoproep Toptwintig 1982 24

Raymond Reding en de mens achter de sport door Marc Buijnsters 25

Raymond Reding en de sport achter de strip, door Mat Schifferstein 27

Nieuws 30

Het Stripschap 34

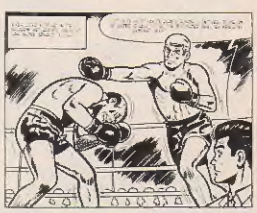

Sommaire:
Dans ce numéro nous avons des interviews avec Frank Margerin et Raymond Reding et des articles sur Cosey et Raymond Reding. Naturellement nous avons les nouvelles.

Summary:
In this issue you'll find interviews with Frank Margerin and Raymond Reding and articles concerning Cosey and Reding. Of course we have the news!

door Peter de Raaf

'Rockers? Toeval! Het hadden net zo goed punkers, skinheads of disco's kunnen zijn'

In Métal Hurlant nummer 36 bis begint op pagina 67 het volgende avontuur: Fernand Leplin en zijn vrouw zitten op de bank naar de TV te kijken. Plotseling wordt het programma onderbroken voor een speciale mededeling: 'Een planeet raast richting aarde en zal over vijf uur de aarde totaal vernietigen!' Paniek alom. Fernand z'n vrouw belt wat vrienden op om nog even een orgie te organiseren en Fernand gaat naar buiten. Bij de deur vertelt z'n conciërge hem dat ze hem maar een stom vervelend mannetje vindt en slaat ondertussen zijn auto in elkaar. Wanneer hij van zijn laatste centen in een restaurant wil gaan eten wordt hij niet bediend, want de koks en obers zitten zelf alles op te eten. In een sexbioskoop kan hij geen kaartje krijgen van de cassière en een hoertje wijst hem af omdat ze, met het naderen van de apocalypse in zicht, tot inkeer is gekomen en dat ze wel een erg zondig leven heeft geleid. Een voorbijkomend nonnetje daarentegen wil graag een wip met Fernand maken en honderd meter verder staat de brandweer huizen in de fik te steken. Als Fernand dit aan de politie wil melden treft hij de handhavers van het gezag in blowende, zuipende of neukende houding aan onder het mom 'wij willen ook wel eens wat'. Ondertussen wordt er een atoombom op Parijs gegooid, worden olieraffinaderijen in brand gestoken en lozen tankers op zee hun olie enz. enz...
Een hele reeks gebeurtenissen, waar veel striptekenaars toch zeker een half album voor nodig zullen hebben, weet Frank Margerin in een 8-tal pagina's te persen.

Frank Margerin werd op 9 januari 1952 in Parijs geboren. In het boek *'L'année de la bande dessinée 81/82* (uitgegeven door Temps Futurs – Parijs) vertelt Frank dat hij zijn eerste strip al maakte op het moment dat hij in staat was om een potlood in zijn hand te houden, tot groot ongenoegen van zijn moeder, want de grond, het behang, alles waar hij op kon kliederen, zat onder.
Ook op latere leeftijd had hij meer belangstelling voor het tekenen dan voor iets anders en hij werd dan ook in de derde klas van het lyceum van school gestuurd. We schrijven dan 1968 en terwijl heel jong Parijs zich opmaakte voor de studentenonlusten deed Frank toelatingsexamen voor de 'Arts Appliqués' en werd toegelaten. Daar ontmoette hij een zekere *Denis Sire,* die we later ook als striptekenaar tegen zullen komen.
Na vijf jaar met succes op de akademie gezeten te hebben, was het tijd geworden om zijn brood te gaan verdienen.

De politie wil ook wel eens wat

Als aankomend artiest loopt hij ontelbare redakties van tijdschriften af en weet enkele illustraties geplaatst te krijgen in de Franse *Playboy* en *Lui.*
In 1976 ontmoet hij de hoofdredakteur van Métal Hurlant, *Jean-Pierre Dionnet,* die hem overhaalt om strips te gaan tekenen.
Als onbekend tekenaartje debuteert hij in 1976, een onbekendheid die o.a. tot uiting kwam doordat hij in Métal Hurlant in het voorwoord aangekondigd wordt als *Majorin,* een fout die een maand later gecorrigeerd werd in *Margerin,* weer fout dus.
Zijn eerste verhalen zijn korte gags met persiflages op superhelden, met in de hoofdrol meestal een mannetje van middelbare leeftijd. Later zal hij overgaan tot het beschrijven van de avonturen van een stelletje *rockers,* een verandering die hem geen windeieren heeft gelegd.
Vanaf nummer 6 is hij bijna onafgebroken aanwezig in Métal Hurlant, met een onderbreking in de nummers dertig. Dat is de tijd dat hij enkele verhalen maakte voor de Specials van Métal Hurlant, en rond deze tijd doen de rockers hun intrede. *Lucien, Albert, Ricky, Gillou, Riton,* stuk voor stuk rockers met maar twee passies: muziek en motoren, twee hobbies van, hoe kan

het ook anders, Frank Margerin.
Ter gelegenheid van het uitkomen van zijn eerste twee albums in Nederland en de lancering van *Zwaar Metaal* had uitgeverij CentriPress hem op de stripdriedaagse in Breda naar Nederland gehaald.
Bij die gelegenheid hadden wij een vraaggesprekje met hem.

Afgaande op je werk van de laatste jaren, waarin voornamelijk rockers voorkomen,had ik je wel in een leren jack en met een kuif verwacht.
Ja, veel mensen die mij alleen maar kennen van mijn strips, denken dat ik als een rocker door het leven ga. Afgezien nog van het feit dat mijn haar absoluut niet geschikt is voor het kweken van een kuif, heb ik er niet zo'n behoefte aan om me opzichtig te kleden. Ik ben in de eerste plaats striptekenaar en daar heb ik geen uniform voor nodig. Dat ik op dit moment strips over rockers maak is eigenlijk een toevalligheid, het hadden evengoed punkers, skinheads of disco's kunnen zijn.'

Waarom heb je voor de rockers gekozen?
'Ik had al een tijdje wat strips gemaakt voor Métal Hurlant toen ze begonnen met de speciale nummers. Het eerste nummer zou een rock-special worden en ik had geen zin om een strip over een bestaande rockster te maken, zoals Serge Clerc bijvoorbeeld doet. Ik ben een motor-freak en die worden meestal vereenzelfigd met rockers. Dat sfeertje sprak mij wel aan en zo is de strip Ricky Banlieu et ses 'Riverains' ontstaan. Die strip sloeg nogal aan, zowel bij de lezers als bij mezelf, en ik ben met dat onderwerp verder gegaan'.

Veel striptekenaars hebben een motor. Denis Sire heeft er een en Moebius heeft ooit op zijn motor de straten van Parijs onveilig gemaakt. Vanwaar deze voorkeur?
'Ik geloof dat dat eerder te maken heeft met het feit dat we in Parijs wonen. Wanneer je niet aangewezen wilt zijn op de metro is de motor het enige vervoermiddel om je redelijk te verplaatsen. Op een fiets is het in Parijs levensgevaarlijk en met 'n auto sta je het grootste deel van de tijd in de file. Een vriend van mij die de stripwinkel Temps Futurs heeft, heeft speciaal voor het ophalen en wegbrengen van bestellingen een motor aangeschaft, daar er met de auto geen doorkomen aan was.'

Muziek, in het bijzonder rock 'n rol muziek, speelt in jouw strips een belangrijke rol, is dat in je eigen leven ook zo?
'Ja, ik sta op en ga naar bed met muziek. Als 's ochtends de wekker afgaat zet ik altijd eerst de radio aan alvorens het knopje van de wekker in te drukken. Nu ik erover nadenk kan ik eigenlijk beter een wekkerradio kopen, dan sla ik twee vliegen in een klap. Wat de muziek betreft heb ik eigenlijk geen typische voorkeur voor rock 'n roll. Ik hou eigenlijk overal van ska, reggae, punk, pop, ik luister overal naar. Ik bezit niet veel platen, maar luister meestal naar de radio.'

Heb je ooit zelf muziek gemaakt?
'Ja, zo'n tien jaar geleden zat ik in een bandje, Los Crados, samen met Denis Sire. We speelden twist-muziek, een soort revivalband dus.'

Welk instrument bespeelde jij?
'Drums'

Hoe lang heeft die band bestaan?
'Na enkele maanden zijn we uit elkaar gegaan. We hebben een aantal optredens gedaan, maar het geld dat we ermee verdienden ging geheel op aan het huren van de apparatuur. We hadden wel door kunnen gaan, maar dan hadden we er veel tijd en geld in moeten stoppen, en ik kan nou niet zeggen dat we zo goed waren dat dat de moeite waard geweest zou zijn.'

Die naam van jullie band, Los Crados, zie ik vaak opduiken in je strips. Kreten op de muren, aankondigingen in kranten e.d.
'Ja, dat klopt. Ik heb zelfs Denis Sire wel eens als zanger van een bandje laten optreden in een strip. Dat was in Humour special'.

Denis Sire treedt op als zanger

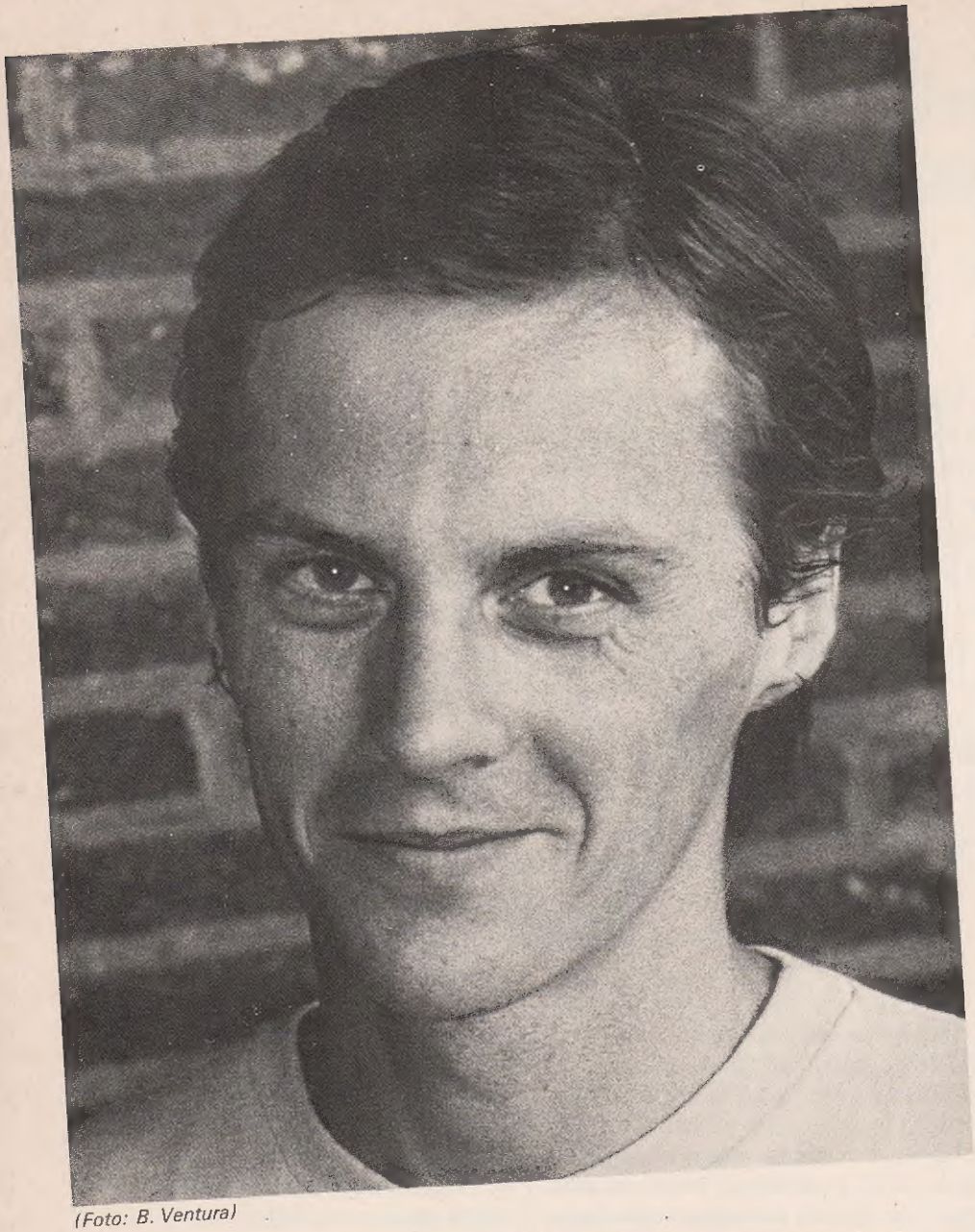

(Foto: B. Ventura)

Dat soort dingen, zoals de kreten op muren, teksten in kranten e.d. doen mij denken aan Gotlib. In Frankrijk ben je wel eens de opvolger van Gotlib genoemd, wat vind je daarvan?
'Dat ik in een adem met Gotlib genoemd word vleidt mij natuurlijk, maar ik geloof niet dat ik die voorbeelden die jij noemde van Gotlib overgenomen heb. Mocht dat wel gebeurd zijn dan is dat onbewust gegaan. Ik kende natuurlijk het werk van hem, maar mijn kreten stonden er ineens en pas later ben ik erop attent gemaakt dat Gotlib dat ook deed.'

Heeft je opleiding veel bijgedragen tot het werk dat je nu maakt?
'Ja en nee. Niet in de zin dat ik er geleerd heb hoe je strips moet maken, dat is pas later gekomen. Wat natuurlijk wel van invloed is geweest is de techniek. Hoe zit de anatomie in elkaar en hoe teken je perspektief, dat soort zaken. Toen ik van de akademie afkwam voelde ik mij illustrator. Het was Jean-Pierre Dionnet die mij er eigenlijk toe aangezet heeft om strips te gaan tekenen. Hij is trouwens ook de enige geweest die regelmatig scenario's voor me gemaakt heeft, meestal maak ik die zelf.'

Zijn er tekenaars die je beïnvloed hebben?
'Ja, ik denk dat ik vooral beïnvloed ben door Robert Crumb. Vroeger probeerde ik in zijn stijl te tekenen.'

Dat verklaart dan meteen dat de omroeper op de TV in je eerste publikatie in Métal Hurlant precies Robert Crumb is.
'Is dat zo, dat kan ik me niet meer herinneren.'

Waar haal je je verhalen vandaan?
'Door goed om me heen te kijken. Gewoon alledaagse dingen, die ik dan een beetje opblaas. Het zijn vaak juist de meest gewone voorvallen waar je later een komisch tintje aan kan geven. Veel dingen heb ik zelf meegemaakt, andere hoor ik van vrienden of zo. Het enige verschil is dat ik ze dan verplaats naar de vijftiger- en zestiger jaren.
Zo zouden er hier in Breda dingen kunnen gebeuren die ik over een tijdje weer in een strip verwerk. Ik zal je een leuk voorbeeld geven. Enkele jaren geleden maakte ik de strip 'Lucien, Ricky, Gillou & Riton á la convention'. Ik heb daar veel dingen in verwerkt die ik zelf op conventies meegemaakt heb. Op een gegeven moment teken ik een tekenaar die zit te signeren maar waar niemand belangstelling voor heeft, terwijl om hem heen bekendere tekenaars handen en voeten tekort komen om aan de vraag te voldoen. Komt er opeens een klein jongetje met een stukje papier en dat vraagt hem om een tekening van Blueberry, omdat hij geen zin had om in de rij te gaan staan bij de echte tekenaar van Blueberry. Nou, wat gebeurt mij vanochtend? Ik zit albums te signeren, komt er een klein jongetje naar mij toe en gaat in dat koeterwaals van jullie wat aan mij vragen. Ik versta er natuurlijk geen woord van, maar ineens hoor ik de naam Blueberry, 't is dat ik deze grap al eens gebruikt heb, maar je ziet, de verhalen liggen als het ware op de hoek van de straat.'

Waarom duren je strips altijd maar een paar pagina's? Nooit eens zin om een lang verhaal te maken?
'Nee, daar ben ik nooit aan begonnen. Ik leef eigenlijk van de ene dag op de andere. Wanneer ik aan een verhaal begin weet ik nooit of het twee of acht pagina's lang wordt. Ik werk absoluut niet volgens een strak schema. De ene dag een stripje, de andere dag wat re-

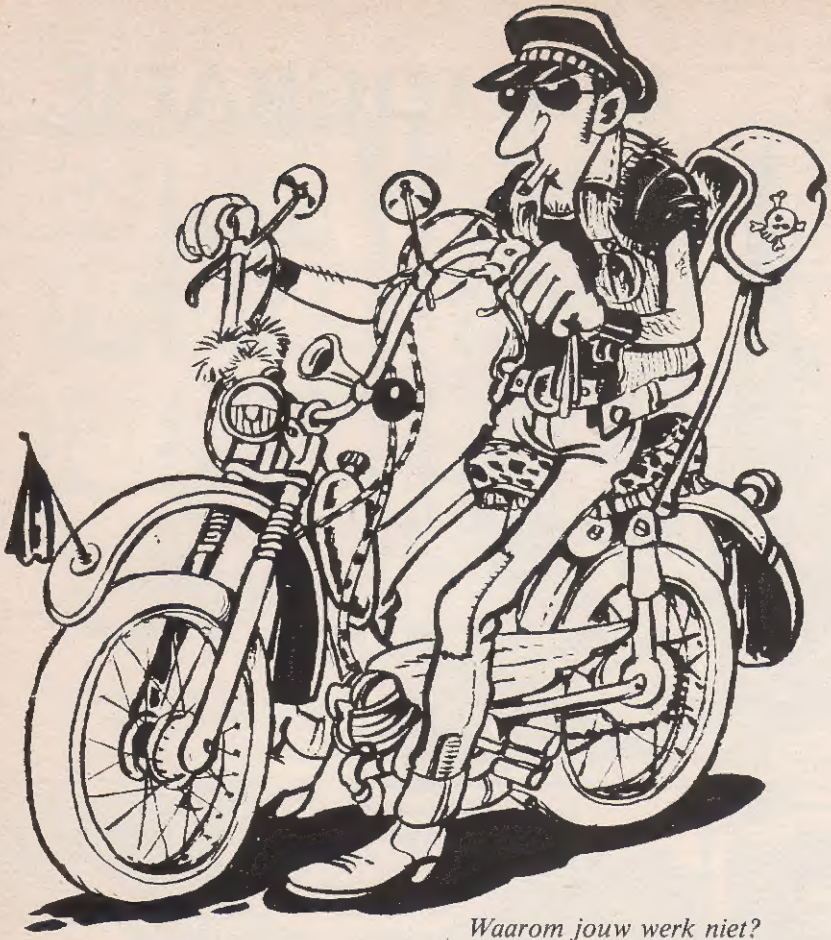

klamewerk. Het geld wat daarvan binnenkomt maak ik ook gelijk weer op, dus ik zou er niet aan moeten denken om een 48-pagina's verhaal te maken, want dat kost mij zo enorm veel tijd dat ik om zou komen van de honger, daar mijn inkomsten dan stilstaan.'

Je bent op dit moment enorm populair in Frankrijk. Je albums verkopen zelfs beter dan die van Moebius. Vaak gebeurt het dat een tekenaar voor veel geld voor een ander uitgeverij gaat werken. Waarom gebeurt dat bij jou niet?
'Omdat ik het uitstekend naar mijn zin heb bij Humanoïdes Associés. Toen het enkele jaren geleden slecht ging bij Métal Hurlant ben ik konstant benaderd door andere uitgeverijen om voor hen te gaan werken. Ook ik moest toen aan het geld denken en heb toen wat strips voor A Suivre gemaakt, maar gelukkig was Métal Hurlant er weer spoedig bovenop en ik zou daar voor geen goud meer wegwillen. Het is een flexibel bedrijfje, je hebt daar niet zo'n werkgever-werknemer verhouding. Ik ga uitstekend met de jongens om, we gaan vaak samen stappen en ieder moment van de dag kan je bij ze binnenwippen om even bij te praten. En bovendien betalen ze goed.'

Veel Franse tekenaars worden in Amerika gepubliceerd in Heavy Metal. Waarom jouw werk niet?
'Dat heb ik me ook afgevraagd. Ik denk omdat de situatie in mijn strips te Europeaans, misschien wel te Frans zijn. Ik denk erover om een aantal verhalen van Lucien in Amerika te situeren, misschien dat het dan lukt. Ik heb er nooit rekening mee gehouden dat mijn strips ook in andere landen uitgebracht zouden kunnen worden, misschien had ik ze anders wat minder Frans gemaakt.'

Hoe vind je het trouwens hier, op de Strip3daagse?
'Ik verbaas me erover dat zoveel mensen mijn werk kennen. Ik dacht dat ik totaal niet bekend zou zijn en een beetje voor Piet Snot achter een tafeltje zou moeten zitten, maar het is me enorm meegevallen. Ik vind het uitstekend georganiseerd, alleen heb ik enorm moeten lachen om dat Hoempapa-orkest dat hier rondloopt en dat rad van avontuur. Op sommige momenten denk je dat je eerder op een kermis bent dan op een stripbeurs.'

Gratis een stripdag binnen proberen te komen...

Gezien je tekeningen moet dat jouw wel aanspreken. Je propt zelf altijd zoveel mogelijk in je plaatjes. Hoewel het me opvalt dat er soms ook plaatjes voorkomen die totaal leeg zijn, Wil je daarmee een soort rust brengen na de drukte van de vorige plaatjes?
'Nee hoor, dat is meer luiheid. Wanneer ik persé 'n pagina op één dag af wil hebben dan stop ik er op een gegeven moment wat simpele close-upjes, zonder achtergrond in, dat werkt sneller.'

Hoe belangrijk is de tekst in jouw strips?
'Die wordt steeds belangrijker. Ik voelde me in het begin in de eerste plaats illustrator, die strips ging maken, en in strips staan balloons die gevuld moeten worden. Maar langzamerhand denk ik een wat evenwichtiger vorm gevonden te hebben. Ik denk dat de tekst op dit moment in mijn werk even belangrijk is als de tekeningen.'

Waarom zijn de hoofdpersonen in jouw strips bijna altijd mannelijk? Vrouwen komen we zelden tegen.
'Dat komt voornamelijk omdat de gebeurtenissen in mijn strips op mij of op mijn omgeving slaan. En met mannen maak je nu eenmaal andere dingen mee dan met vrouwen. Ik zie niet zo gauw een vrouw aan een motor staan te knutselen of iemand door een flipperkast heen slaan. Met vrouwen maak je weer hele andere dingen mee, daar zijn ook leuke strips over te maken hoor! Misschien begin ik daar nog wel eens aan'.

Bij het naar binnen gaan van het Turfschip, na dit vraaggesprek, worden we staande gehouden door een jongeman die om onze kaarten vraagt. Die hadden we dus binnen laten liggen en Margerin mompelt iets van dat hij bij de stand hoort van CentriPress en tot onze stomme verbazing worden we zonder moeite toegelaten. Ik zie Margerin glimlachen en moet ineens denken aan de strip *'à la convention'* waar Riton en Lucien onder het mom dat ze bij een stand horen gratis naar binnen willen, hetgeen niet lukte.

Frank Margerin présente:
LES HISTOIRES DE TONTON PAUL
Aujourd'hui:
LA VIE EXEMPLAIRE DE Frank MARGERIN
LE 9 JANVIER 1952, À PARIS, LE PETIT FRANKY VIT LE JOUR... UNE FÉE QUI PASSAIT DANS LE QUARTIER SE PENCHA SUR LUI...
OU ALORS AVOCAT OU MÉDECIN!
IL SERA INVENTEUR
J'VOUDRAIS PAS VOUS DÉ-ÇEVOIR, MAIS...
CET ENFANT N'AURA QU'UNE PASSION: LUI...
LA B.D!
À PEINE A T'IL L'AGE DE TENIR UN MARKER QUE LE PETIT FRANKY ÉBAUCHE SA 1re BD SOUS L'OEIL ÉMERVEILLÉ DE SA MAMAN...
QUELQUES ANNÉES PLUS TARD, IL RENTRE À L'ÉCOLE, LE TRAIT DE SUITE, SES PROFESSEURS REMARQUENT SES QUALITÉS GRAPHIQUES
TCHAK
APRÈS LA TROISIÈME, FRANK DÉCIDA DE QUITTER LE LYCÉE...
POUR SE CONSACRER À DES ÉTUDES ARTISTIQUES...
COMMENT TOUT CELA FINIRA T'IL? MARGERIN SERA T'IL UN JOUR DESSINATEUR DE BD?
VOUS LE SAUREZ EN LISANT LA PAGE D'À CÔTÉ...
CINQ ANNÉES PLUS TARD, IL SORT DIPLÔMÉ DES ARTS 'A ET NE TARDE PAS A TROUVER DU BOULOT...
PATRONAGE DE NOUSY LE SEC
EN NEMO PAR DEUX!
PUIS UN JOUR, FRANK DÉCIDE DE VIVRE DE SON ART ET PART, SON DOSSIER SOUS LE BRAS, À LA CONQUÊTE DES AGENCES DE PUB
GLOIRE ET FORTUNE, ME VOILÀ!
AGENCE DE PUBLI
MAIS LE GRAPHISME TROP D'AVANT GARDE DU JEUNE PRODIGE DÉCONCERTA QUELQUE PEU LES DIRECTEURS ARTISTIQUES...
BOT!
ÇA N'A PAS BIEN SAISI MA DÉMARCHE
PLUS TARD, ALORS QU'IL SORTAIT D'UNE MAISON D'ÉDITION, IL FIT UNE RENCONTRE QUI DEVAIT CHANGER SA VIE
HÉ, VOUS! FAUDRAIT VOIR UN PEU!
?
J.P. DENNET TOMBA EN ARRÊT DEVANT SON OEUVRE, CE FUT LE COUP DE FOUDRE!
NOUARS!
PAS MAL!
ENFIN, VINT LE JOUR DE LA PREMIÈRE PUBLICATION. CE FUT LA RÉVÉLATION POUR DES MILLIERS D'ADMIRATEURS!
HÉ!! LA, C'EST MA BANDE!
REGARDEZ, JE SUIS PUBLIÉ!
TU M'FAIS VOIR L'HISTOIRE DE MOEBIUS
TU ME MONTRERAS LA BANDE DE DRUILLET?!
ET CELLE DE BILAL!
QUELQUES ANNÉES PLUS TARD, SORT LE PREMIER ALBUM... C'EST LA CONSÉCRATION!
VOUS POUVEZ NE DESSINER LUCKY LUKE M'SIEUR!
MAIS MARGERIN N'A RESTERA PAS LÀ ET C'EST TOUJOURS AVEC LA MÊME PASSION QU'IL PRÉPARE MAINTENANT SON 5e ALBUM...
ZZZZ
MARGERIN FERA T'IL ENCORE LONGTEMPS DE LA BD? SERA T'IL UN JOUR RICHE ET ADULÉ? VENDRA T'IL PLUS DE 50 ALBUMS LA PROCHAINE FOIS?
C'EST UNE AUTRE HISTOIRE QUE JE VOUS CONTERAI PLUS TARD SI VOUS ACHETEZ SES ALBUMS... EN VENTE DANS CETTE SALLE

BIBLIOGRAFIE

Metal Hurlant nr.:	Titel:	Aantal pag.
6	Simone et Léon	4
7	Titelloos	2
12	Raoul Aronde dans: Quand l'amour frappe à la porte	8
13	L'homme au telephone	9
20	Marcel Fabrot dans: L'ouragan de feu!	8
22	Puèrilox 25	8
23	George et Lucien	3
24	La planète Noël	3
25	Alerte aux envahisseurs	3
26	L'envahisseur de Bobigny	6
27	L'envahisseur de Bobigny	5
28	Guy Leclerc dans: La conquête de Pluton	7
29	Carrie	4
30	Le plus grand Marché du sicècle	4
31	On n'arrête pas le progrès	3
32	Les contes du Père Hault	8
34	Joli coup de filet à Hyperville	2
39	La leçon de boxe française	3
40	Les flippés du flipper	1
	Le piqueur de mob...	1
	Le roi de l'auti tampon	1
41	Les beaux dimanches	5
42	Un mec gonflé	2
	Les galères de Ricky Flipper et ses Flippés	1
43	Opération 'Coup de poing'	1
44	Les nouveaux Motards	1
45	Le chopper	1
50	Opération 'P.P.'	3
51	Superloubard dans le métro	4
52	Vendredi soir à la Bastille	4
53	Lucien dans: Vacances de rêve	6
54	Le mois d'aout à Paris	5
56	Marco	2
57	Le cousin Nanard	6
58	Joyeux Noël	4
60	Lucien Imprésario	5
61	Le chantier	4
62	La partie de Baby-Foot	2
63	La foire du trône	4
64	Scalpel Rock (samen met Ben Hardi en Jano)	7
65	La génie des plages	7
66	Le Binocleux	5
67	Lucien, Ricky, Gillou & Riton à la convention	6
68	Robert, le roi des coursiers	1
69	Concerts à l'oeil	5
70	Bonne année	2
72	Les sports d'hiver	4
73	Le roi du custom	2
74	Le grand appart	4
75	Le truc	1
77	Gillon et Ricky au supermarché	4
78	Super frime	1
	Le frimeur	1

Specials:

33-bis	Excursion nocturne	4
36-bis	Les cinq dernieres heures	8
39-bis	Les rois du rock	8
45-bis	Tutti Frutti	8
	Le petit rocker illustré	1
46-bis	Les numérous spéciaux	6
73-bis	La photographie	4

Albums: (allen uitgegeven door Les Humanoïdes Associés)

Frank Margerin présente no. 1 (1978)	(Meester der wereld, CentriPress 1982)
Tranches de brie (1978)	
Ricky Banlieue (1980)	
Votez Rocky (1981)	(Stem Rocky, CentriPress 1982)
Bananes Métalliques (1982)	(Briljantine Rock, CentriPress 1982)

DE MAN MET DE TELEFOON

SCENARIO: J.P. DIONNET
TEKENINGEN: F. MARGERIN

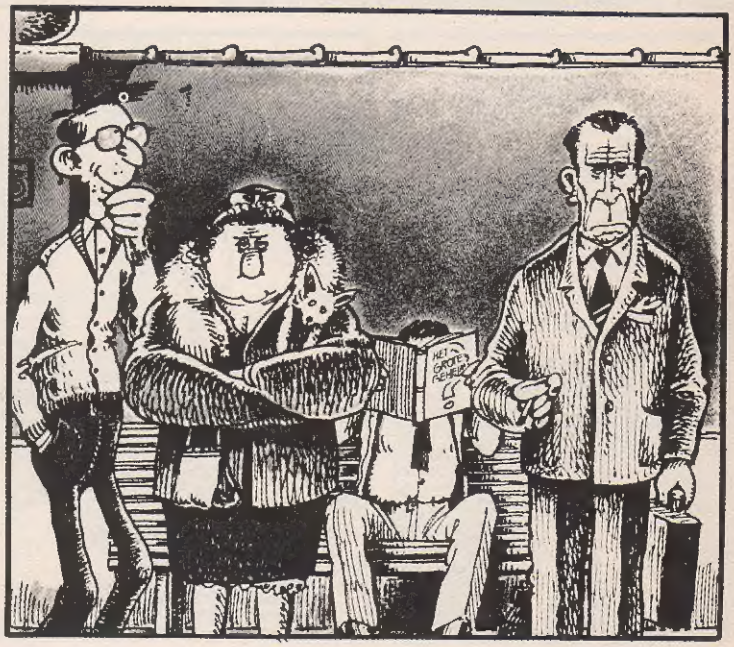

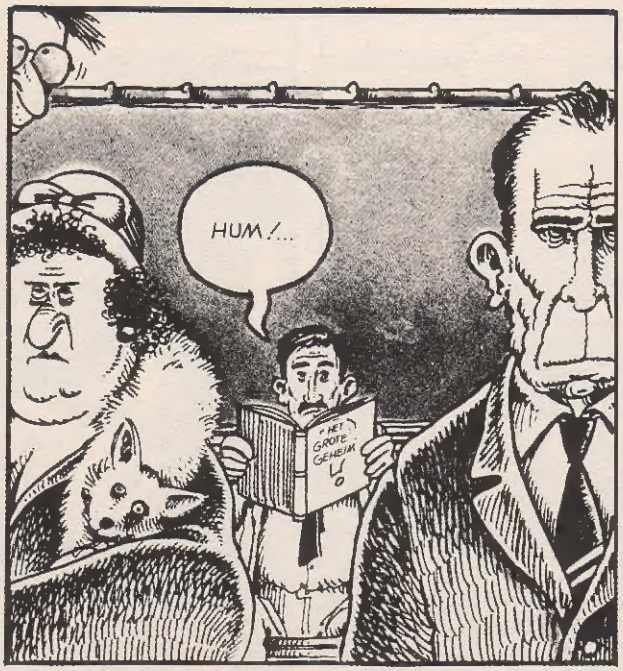

?
WEER ZON GEK!
EH...
JA!
MISSCHIEN BEN IK IN STAAT OM U TE...
...HELPEN!
KLIK!
KRR... KRRRR...
?
?
KRR... KRRRR...
?
HALLO? JUJU?...

JA.. MET MIJ, HOE GAAT 'T?..
GOED, GOED..
LUISTER 'S.. IK HEB EEN KLEIN PROBLEEM-PJE ..
IK ZIT MET EEN PAAR VRIENDEN VAST BIJ BUSHALTE 174A, STATION SÉVIGNÉ .
OP DE LIVRY GARGAN
KIJK JE ER EVEN NAAR? O.K.? BEDANKT.!
HET WORDT GEREGELD
KLIK!
HIJ KOMT ZO!
MOEDER.!
BEDANKT, MENEER!
147A LIVRY GARGAN
GRAAG GEDAAN, NA U, MEVROUW..

KLIK!
HALLO!
MENEER!
?
EH... IS ER WAT FOUT MET MIJN KAARTJE?
INTEGENDEEL, INTEGENDEEL
DE MINISTER VROEG ME U MIJN VERONTSCHULDIGINGEN AAN TE BIEDEN NAMENS HET STADSVERVOER...
HET GROTE GEHEIM
DE MINISTER!
PARDON, MENEER, MAG IK U EVEN STOREN...
JA, MEVROUW..
WAT KAN IK VOOR U DOEN?
HET GROTE GEHEIM
HET IS VOOR MIJN OUDSTE ZOON... HIJ MOET BINNENKORT IN MILITAIRE DIENST EN DAT TREKT HEM NIET ZO...
GOED
KLIK

HALLO, BIBI?
JA, MET MIJ, HOE STAAT 'T LEVEN?
WAAROM IK JE BEL?
VOOR EEN VRIJSTELLING VAN MILITAIRE DIENST, ZOALS GEWOONLIJK...
DE NAAM?
WAT IS ZN NAAM?
METANE, MARCEL METANE...
MARCEL METANE...
JA...
PRIMA.
HEEL GOED, TOT SPOEDIG ...
'T IS GEBEURD!
KLIK!
BEDANKT MENEER ...
HARTELIJK BEDANKT!
MARCEL, BEDANK MENEER EENS!
DANK U WEL, MENEER!
EINDPUNT! IEDEREEN UITSTAPPEN!

PARDON MENEER, NEEM MIJ NIET KWALIJK...
...EN TOEN ZEI HIJ: HALLO, JUJU?
?
France-Soir
MIREILLE MATHIEU VIOLÉE PAR UN CITRON
TIERCÉ 9-1-2 A TOUS LES COUPS!
JA, HIJ DAAR .. ALS IK DAT AAN GERMAINE VERTEL...
KLIK!
HALLO, ANDRÉ?
NIET ZO DUWEN DAAR ..
WAT GEBEURT DAAR?
BZZZZZZ
SJONGE!
DIMITRI! WAT IS ER AAN DE HAND? VERTEL OP!

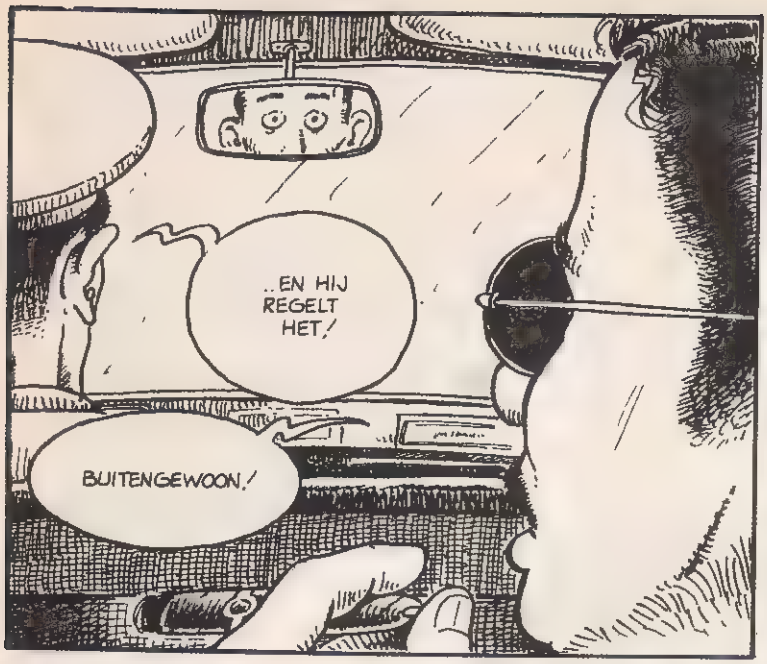
..EN HIJ REGELT HET,/
BUITENGEWOON,/

MAAK PLAATS VOOR MR. COMBASSO,/

EN DIT IS DUS DIE BEWONDERENS-WAARDIGE MAN, VAN WIE IK ZO-VEEL GEHOORD HEB,/
?

MENEER, U BENT DE HOOP VAN DE WERELD ...
DE LAATSTE KANS VAN DE MENS-HEID TEGEN DE BUREAU-CRATIE.
STA ME TOE DAT IK MIJN BESCHEIDEN MIDDELEN TOT UW BE-SCHIKKING STEL.

LAAT MIJ UW CARRIÈRE LEIDEN, UW NAAM BEROEMD MAKEN, DE MA-TERIËLE ZORGEN WEGNEMEN EN DE WERELD U LATEN KENNEN ALS...
DE MAN MET DE TELEFOON!

EH...
WAAROM NIET?

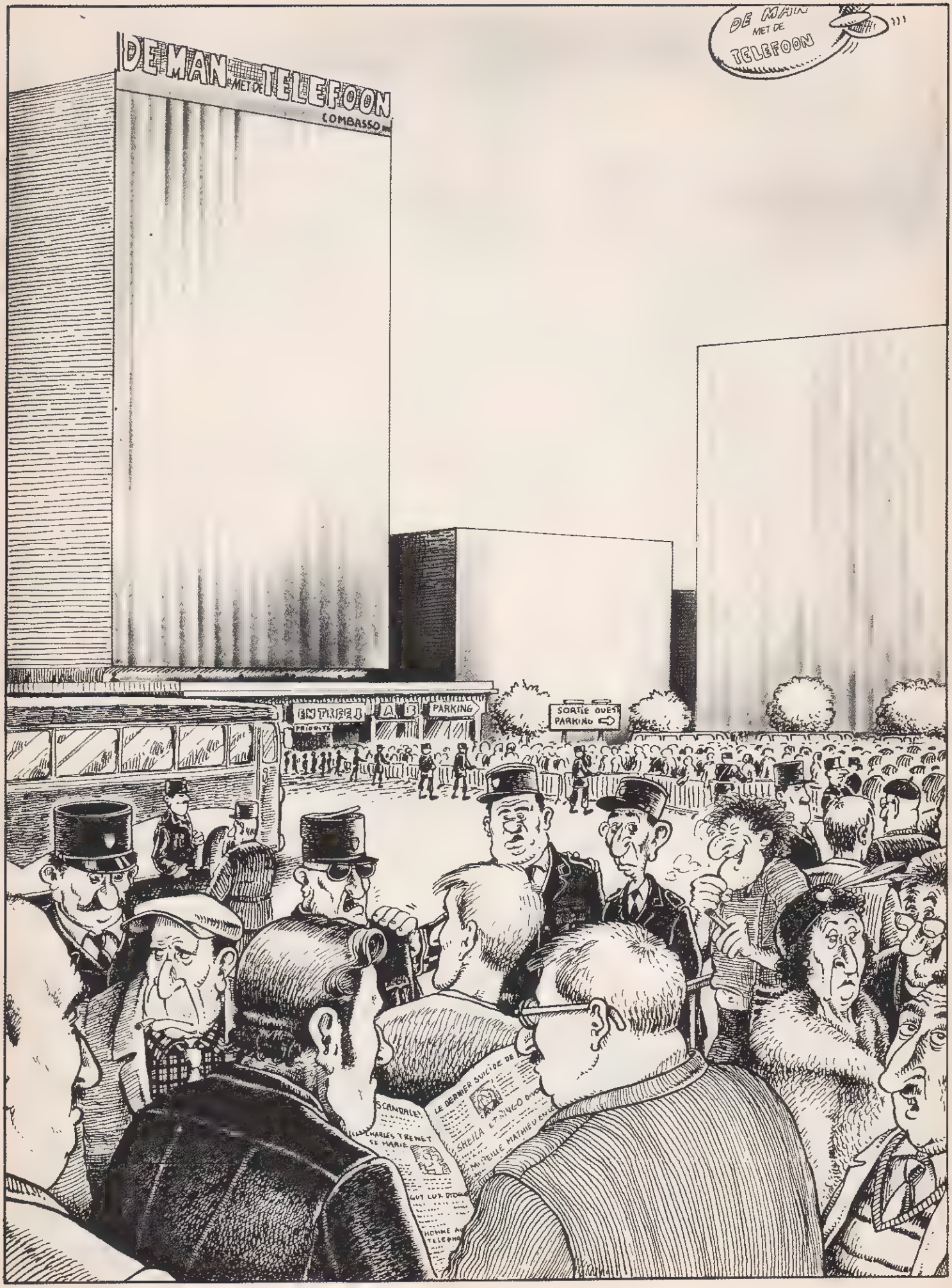
DE MAN MET DE TELEFOON
COMBASSOU
DE MAN MET DE TELEFOON
ENTREE
A B
PARKING
SORTIE OUEST PARKING
SCANDALE!
CHARLES TRENET SE MARIE
LE DERNIER SUICIDE DE
SHEILA ET HUGO ONT
MIREILLE MATHIEU EN

(© CentriPress) Vertaling en lettering: Jaap Lantaarn.

Door René Smulders en Mat Schifferstein

Cosey, een tekenaar die dicht op het papier zit.

Hoewel men de Geneefse kunstenaar Rudolf Töpffer, samen met Wilhelm Busch, als een grootvader van het beeldverhaal zou kunnen beschouwen, heeft het meer dan honderdtwintig jaar geduurd voordat Zwitserland haar eigen generatie striptekenaars voortbracht. Nu kennen we Claude Derib (o.a. Yakari en Buddy Longway, in *Kuifje*), Daniel Ceppi (o.a. Stefan, zie *Gummi* en *Wordt Vervolgd*), Anne-Marie Simond (korte verhalen in o.a. *Tousse Bourin*), Véronique (in *Circus*) en Ab Aigre (*De tocht van de zeemeeuwen*, bij Mondria). De belangrijkste nieuwe auteur is Cosey, sinds 1975 aan het werk aan de reeks Jonathan in *Kuifje*, waarvan sindsdien acht albums zijn verschenen.

Bernard Cosandey is in Lausanne geboren op 15 juni 1950. Ver weg is hij al die tijd niet geweest: hij woont nog steeds in de buurt van zijn geboorteplaats, samen met zijn vrouw Paquita en zijn zoon Jonas.
Cosey tekent al vanaf zijn kindertijd. Na de middelbare school begint hij aan een vierjarige tekenopleiding om zijn tekenwerk te verfijnen en te vervolmaken. In die tijd leert hij Derib kennen, die hem na afloop van zijn opleiding in dienst neemt als inkleurder. Cosey werkt dan aan platen van onder meer Attila, Pythagoras, Go West en Buddy Longway (op het eind van Buddy's derde avontuur *Drie mensen gingen voorbij* wordt hij als inkleurder vermeld. In het verhaal zelf komt hij ook voor als de niet-zó-slechte schurk Curly, een persoon die ook nog terugkomt in het album *De wraak*). Naast inkleuren leert Cosey bij Derib alles wat met strip-tekenen te maken heeft. Diens invloed is goed herkenbaar in de eerste strips die Cosey in de daaropvolgende jaren zal tekenen.

JEUGDWERK

Cosey's eerste strip is een detektiveverhaal, *Monfreyd et Tilbury*, getekend in de klassieke Frans-belgische humorstijl van mensen als Greg en Machérot. Het verhaal werd gemaakt voor de jeugdbijlage van de Franse krant *Le Soir*, op een scenario van A.P. Duchâteau.
Cosey: *'Het spreekt vanzelf dat Derib het kontakt met het hem tot stand heeft gebracht. Zonder Derib zou ik Duchâteau die in dit vak toen al als een 'grote' gold, nooit hebben leren kennen, want ik was een beginneling zonder veel ervaring. Het scenario voor* Monfreyd et Tilbury *heeft Duchâteau zeker niet vanwege het geld geschreven. Dat interesseerde hem niet, en dan had hij ook iemand anders moeten zoeken. Voor mij was het natuurlijk iets bijzonders om met een 'ster' als Duchâteau samen te werken. Ik ben bij die gelegenheid naar Brussel gegaan, waar ik met hem met het scenario doorgepraat heb.'*
Een tweede, gelijksoortige strip, *Le retour de la bête,* verscheen in 1972 in het Lausanner dagblad *24 Heures,* dat er na afloop ook een zwartwit-album van uitgaf.
In 1973 verscheen Cosey's tweede album, *Un shampooning pour la couronne,* bij Publishing et Copyright, in kleur. Het is een al realistischer getekend verhaal, op een scenario van Jacques Ralf.
Cosey: *'Ralf is een medewerker bij de radio, die als schrijver van hoorspelen zijn geld verdient. Hij heeft ook een of twee boeken geschreven en wilde persé een strip maken, en toen heb ik klatsboem zijn verhaal getekend. Het was niet veel bijzonders.'*
Un shampooning pour la couronne is tevens Cosey's laatste werk in de wat karikaturale Frans-belgische stijl.
Cosey: *'Ik wil nu alleen nog realistische strips maken, omdat ze naar mijn mening dat, wat wij als realiteit ervaren, beter kunnen weergeven en beschrijven. De humoristische strip interesseert me niet meer, in ieder geval niet als expressiemiddel voor mezelf.'*

Cosey als de schurk Curley in 'Drie mannen gingen voorbij' van Derib

JONATHAN

In de jaren die daarop volgden gaat Cosey aan het werk om een strip te maken die helemaal van hem zelf is. Het verhaal heet: *Weet je nog, Jonathan...*
Cosey: *'In het begin was er alleen het idee om een verhaal te vertellen over iemand die zijn geheugen verloren had. Dat idee fascineerde me. Daarbij kwam nog mijn liefde voor de Alpen en de Himalaya. Het Jonathan-verhaal heeft zich uit deze twee komponenten – bergen en geheugenverlies – slechts zeer langzaam ontwikkeld.'*
Als het verhaal klaar is, probeert hij het geplaatst te krijgen.
Cosey: *'Dat was erg moeilijk. Allemaal zeiden ze 'Nee': bij* Robbedoes, Pilote, Pif. *Maar ik had mijn verhaal niet naar* Kuifje *gebracht omdat Derib daar werkte, en ik dacht dat onze tekenstijl teveel op elkaar leek, en dat ze er dus bij* Kuifje *sowieso niet in geïnte-*

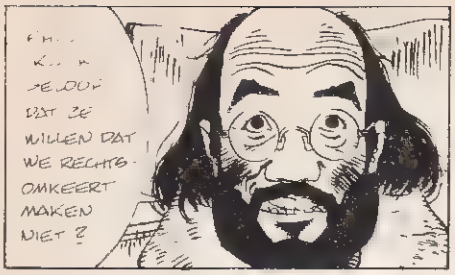

Derib als de psychiater Casimir Foreel

resseerd zouden zijn. Kuifje *heeft uiteindelijk uit zichzelf bij mij aangeklopt en wel omdat de redakteur van* Le Soir, *waar mijn eerste avontuur,* Monfreyd et Tilburg, *verschenen was, nu redakteur bij* Kuifje *was. Ik had dus nu een vriend bij* Kuifje. *Op een dag belde hij op en zei hij me dat hij nu bij Kuifje zat en Jonathan zou voorstellen. Zo ben ik tenslotte toch bij* Kuifje *terechtgekomen.*

Over het afwijzen van het verhaal door *Robbedoes, Pilote* en *Pif* zegt Cosey: *'Het verhaal was nog enigszins onrijp en te Belgisch van aard; en zeker ook te klassiek. Het scenario was hen wel bevallen, alleen de tekeningen waren natuurlijk nog lang niet gerijpt hoewel Derib toendertijd nog tekentechnische en inhoudelijke hulp had gegeven.'*

Cosey's jarenlange, intensieve kontakt met de tekenaar Derib, destijds de enige Zwitser die zijn werk gepubliceerd kreeg in het buitenland, heeft zijn sporen nagelaten in het werk van de eerste. Het werk van Derib viel in *Kuifje* op, doordat deze zijn pagina's niet op de gebruikelijke manier indeelde. Derib maakte zijn tekeningen niet allemaal even groot, en zette ze ook niet in stroken achter en onder elkaar.

Buddy Longway verschilde nogal van andere strips die in *Kuifje* geplaatst werden:

- Derib gebruikt tekeningen van allerlei grootte's door elkaar: van erg groot (een hele plaat) tot erg klein, hele brede en hele hoge tekeningen.
- Naast de in de strip gebruikelijke, aan de film ontleende, technieken, zoals close-up en halftotaal, hanteert Derib veel andere typische filmtechnieken: inzoomen, uitzoomen, panoramische beelden van het landschap, enzovoort. Ook gebruikt hij split-panels. Deze technieken gebruikt hij altijd erg opvallend; als hij een split-panel gebruikt kost dit meteen een hele plaat, waardoor het gebruik ervan de lezer meteen opvalt.
- Zijn tekeningen zijn weinig gedetailleerd uitgevoerd. Het tekenwerk beperkt zich tot de grote lijnen (met grote kleurvlakken daartussen), en is dan ook, zo te zien, snel klaar.
- Achtergronden en omgeving nemen een groot deel van de tekening voor hun rekening. Op die stukken wordt ook niet veel gezegd, de hoeveelheid tekst is daar dus ook gering.
- Dit geheel van grote tekeningen, met veel natuur en weinig tekst, met alle ruimte voor uitgebreid in- en uitzoomen, vertelt maar weinig verhaal; een album heb je zo uit.

Derib heeft toch verdienstelijke bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van het beeldverhaal: zijn originele plaatkomposities met tekeningen van verschillende grootte's, en, inhoudelijk, zijn menselijke strip (Buddy Longway die verliefd wordt, trouwt en kinderen krijgt, die op hun beurt weer volwassen worden) hebben de vaste patronen van de strip doorbroken, en nieuwe mogelijkheden zichtbaar gemaakt. Mogelijkheden, die Cosey met beide handen zal aangrijpen.

Technieken: split panel; plaatjes van verschillende grootte; invoegingen

EEN STRIP VAN STILTE

Deribs invloed is in het eerste verhaal van Jonathan goed merkbaar. Zo begint het verhaal met een tekening die een hele plaat beslaat, de tekening kent weinig details en bestaat grotendeels uit vlakken van één kleur. De derde pagina wordt in zijn geheel in beslag genomen door een split-panel, pagina vier wordt besteed aan het schetsen van de omgeving waar Jonathan doorheen trekt. De strip Jonathan kent in het begin, net als Buddy Longway, de lossere plaatindeling en het wat grof uitziende tekenwerk. Maar waar Derib na elf jaar nog steeds hetzelfde werk aflevert, heeft Cosey de strip Jonathan in de afgelopen jaren steeds ontwikkeld. Eén van Cosey's sterke kanten is 'het laten spreken van de stilte', het overbrengen van emoties door de tekeningen, en niet door de teksten in die tekeningen. In een strip wordt iets verteld door middel van plaatjes, eventueel met een begeleidende tekst; dat zou een omschrijving van een strip kunnen zijn. Maar dat 'eventueel' kun je rustig weg-

laten: er is praktisch geen auteur die zijn verhaal kan vertellen zonder teksten. Het is dan ook meestal niet zo, dat de teksten de tekeningen begeleiden, maar omgekeerd: de tekeningen begeleiden de teksten. Wat verteld wordt in de strip (de plot, het verhaaltje) wordt overgebracht via de tekstballoons en de begeleidende tekstblokken. Als je geen tekst in woorden hebt, weet je ook niet waar het over gaat in de strip: de tekeningen dienen alleen als visuele rustpunten, d.w.z. de lezer volgt het verhaal door middel van de tekst, hetgeen vergemakkelijkt wordt doordat personages en (de steeds wisselende) omgeving konkreter, in tekeningen, worden omgezet. Als in een strip (gedeeltelijk) weinig of geen tekst voorkomt, blijkt pas wie eigenlijk in staat is zijn verhaal te vertellen door de tekeningen zelf: Pratt, Crepax (Valentina), Munoz (Alack Sinner, Le bar à Joe), Eisner (Spirit), Khing, Hermann (Comanche, Jeremiah) behoren tot de weinigen die in staat zijn emoties via tekeningen over te laten komen. De jonge tekenaar Crespin, die dat zelfde probeert, strandt iedere keer weer: na lezing van *Armalite 16* blijf je met het onvoldane gevoel zitten, dat je niet hebt begrepen waar het verhaal nu eigenlijk over ging.

Bij Buddy Longway overheerst het gevoel, dat Derib zich ook schuldig maakt aan het verhaal-vertellen-via-teksten. Alle plaatjes rekt hij hij eenvoudig uit en bepaalde handelingen zoals het op weg zijn, of het naderen smeert hij over verschillende platen uit door zoomtechnieken of split-panel; plaatjes zonder tekst zijn bij hem niet, of nauwelijks, funktioneel: zij 'verpakken' zijn magere verhaaltje in mooi cadeaupapier. Bij Jonathan is dat niet het geval. Alle tekstloze plaatjes staan in dienst van het verhaal, Cosey drukt door middel van deze tekeningen de emoties uit, en als zodanig hoort hij thuis in het bovengenoemde rijtje 'tekenaars van de stilte'.

LIEFDE

Cosey werkt met liefde aan zijn boeken. Hij wekt de indruk heel dicht op zijn werk te zitten. Zijn tekenstijl is direkt herkenbaar, door de goede zwartwit-kontrasten, zijn lijntjes die zowel rond als hoekig zijn, en de aparte plaatindeling met de tekeningen die steeds van elkaar verschillen: in grootte en in kamerastandpunt. Cosey besteedt ook veel aandacht aan de plaat als geheel. Bij de gebruikelijke manier van striptekenen wordt de plaat in stroken verdeeld, die dan weer onderverdeeld worden in plaatjes. De leesrichting van de lezer is in de eerste plaats van links naar rechts, en vervolgens van boven naar beneden. Natuurlijk volgt Cosey deze struktuur grofweg, om niet onleesbaar te worden, maar hij komponeert zijn tekeningen als het ware over, de hele bladzijde. Doordat er allerlei vormen en grootte's van plaatjes in zijn werk voorkomen, en veel invoegingen van plaatjes in andere plaatjes, lees je bij hem misschien wel evenveel van boven naar beneden als van links naar rechts. In tegenstelling tot veel auteurs hoef je bij Cosey echter nooit te zoeken naar de volgorde van de plaatjes. Hij heeft zolang zitten werken op zijn pagina tot de volgorde van de afzonderlijke tekeningen logisch volgt uit de kompositie van de plaat in haar geheel.

Het feit dat hij is blijven zoeken naar een ideale manier van vertellen, levert nog enkele bijzonderheden op. Tijdens de eerste albums in Cosey ertoe over gegaan zijn platen te versieren. In het tweede album doet hij dat op een heel fraaie manier: hier krijgen de twee tegenover elkaar liggende pagina's steeds dezelfde omlijsting, die dan weer verschilt van de versiering van het volgende tweetal. De kaders zijn ingekleurd, en de kleuren lopen ook tussen de teke-

Sprekende plaatjes (boven)

Versierde plaat; leesrichting van boven naar beneden (rechts)

ningen door. Ondanks de overheersend donkere tinten (groen, blauw, grijs) blijven de platen overzichtelijk en mooi, en het verhaal blijft goed leesbaar. Het kader bood Cosey de gelegenheid de tekeningen naar eigen goeddunken over de plaat te verdelen, zonder gedwongen te zijn het klassieke schema te volgen en alle ruimte in de plaat op te moeten vullen. Ook de voor- en achterkant van het album dragen een soort versiering.

KADERS

In de loop van de verhalen laat Cosey de versieringen in het boek langzaam verdwijnen. De platen van de jongste verhalen hebben bijna een klassieke indeling.

Het grote verschil van Cosey met andere tekenaars is echter, dat hij zijn manier van uitdrukken ontwikkeld heeft, van grof tekenwerk op 'vrij' gekomponeerde platen, die hun evenwicht bereiken met behulp van versieringen tot zeer fijn tekenwerk op strakker gekomponeerde platen zonder gebruik van sier. Andere tekenaars zijn meestal vanaf het begin bezig geweest met strips tekenen volgens het schema: plaatjes achter elkaar tot strookjes, stroken onder elkaar tot de pagina vol is. Cosey's platen zijn uiteindelijk ook veel strakker geworden dan ze oorspronkelijk waren, maar zijn werk is hier zelf naar toe gegroeid. Het verschil tussen zijn werk en dat van anderen blijft ook goed voelbaar: zijn plaat is wat kompositie betreft steeds een evenwichtig geheel, de plaatjes worden van elkaar afgescheiden door middel van ragfijne kaders, die nauwelijks als 'kaders' opvallen, ze bezitten dezelfde lijnvoering als de rest van de tekening, ze maken deel uit van het geheel. (Vergelijk de kaders van Cosey maar eens met die van Martin, iemand die zijn plaatjes stuk voor stuk echt 'inkadert': de fijne lijntjes van de tekening zelf worden omsloten door een lijstje, evenals de woorden in de tekstballoon. Martins tekeningen worden platgedrukt, Cosey's tekeningen houden hun diepte.) Cosey doet nog iets met zijn kaders. Hij laat de afstand tussen de verschillende tekeningen variëren. Hij werkt het meest met heel smalle tussenruimtes, wat heel mooie platen oplevert, maar ook grotere tussenruimtes komen voor, en plaatjes die tegen elkaar aan zitten. De tussenruimtes geven vaak de tijdsduur of de afstand aan. Alles wat in een verhaal vrijwel tegelijkertijd gebeurt, wordt getekend in plaatjes die tegen elkaar aan zitten. Naarmate het tijdsverschil groter is, of als er sprake is van een andere handeling, liggen de plaatjes verder uit elkaar.

MUZIEK

Aan meer dingen kun je merken dat Cosey heel intensief met zijn strip bezig is. Hij kleurt bijvoorbeeld zijn eigen strip in. (Bij zijn nieuwste verhaal, *Neal en Sylvester,* is het kleurwerk overigens verzorgd door Raymond, die ook de albums van Hermann van fabelachtig mooie kleuren voorziet.) Cosey is ook de enige tekenaar die vindt (en vermeldt) dat er eigenlijk muziek gedraaid moet worden bij het lezen van zijn albums. Muziek is voor Cosey zeer belangrijk, maar het geluid kan hij niet overdragen in zijn strips. Vanaf de publikatie van het eerste verhaal van Jonathan, in 1972 in *Kuifje,* vermeldt Cosey zijn muziek:

'Het heeft ermee te maken dat muziek voor mijn artistieke werkzaamheden erg belangrijk is. Vaak krijgen wij de eerste ideëen voor een nieuw verhaal tijdens het luisteren naar muziek. Bij Blootsvoets onder de rododendrons *was dat 'Ommadawn' van Mike Oldfield. Toen ik deze plaat verscheidene keren beluisterd had, zag ik dat kleine meisje voor me, dat eenzaam in de bergen leeft en alleen met dingen uit de natuur speelt.'*

Als we de muziek van acht albums Jonathan op een rijtje zetten, zien we dat er een ontwikkeling in zit. Van de psychedelische, bijna astrale muziek van Mike Oldfield, Tangerine Dream en gewijde Tibetaanse muziek via klassiek naar de meer wereldse popmuziek van Keith Jarret, Bob Dylan en Kate Bush. De ontwikkeling die we in deze muziekkeuze aantreffen vinden we terug in de verhalen.

Door Mat Schifferstein en René Smulders

Jonathan, een menselijke strip

'In de tijd dat ik Jonathan kende', zegt Cosey bij de verschijning van zijn eerste verhaal, 'waren we allebei negentien. Hij had helemaal niets van een held uit een beeldverhaal en ik... was nog lang geen tekenaar!
We waren allebei dol op skiën en op Trial-moto's. We lazen C.G. Jung, Sri Ram en Woody Allen en verslonden bergen stripverhalen. Vaak brachten we onze vrije dagen door in de Zwitserse Alpen op onze 250cc, een vertaling van de Bhagavadgita (Lied van de Verhevene), een Indisch leerdicht, in de broekzak. Ik geef toe, dat ik nog steeds heimwee heb naar die tijd.'

Of Cosey het in dit stukje over een bestaande vriend heeft, of niet, doet er niet veel toe. De Jonathan die hij in de verhalen tekent, is een afsplitsing van hemzelf: uiterlijk lijken hij en Cosey onmiskenbaar op elkaar. Jonathan leidt een leven, zoals Cosey dat, voor een deel, ook zou willen doen: een leven van vrijheid, dicht bij de natuur, ver van de overgeorganiseerd westerse maatschappij met haar overbodige bezigheden; een leven dat je met jezelf konfronteert (wat je kunt en wat je niet kunt), een leven waarin je anderen ontmoet. De strip Jonathan gaat over die ontmoetingen met anderen. Jonathan is de sympathieke, gevoelige jongeman, die zich in onze maatschappij niet meer thuisvoelt: de westerse wereld is voor hem de kliniek, die hem door een kombinatie van verdovende geneesmiddelen en pijnlijke schocktherapieën weer 'normaal' tracht te maken. Jonathan wil zelf zijn leven kiezen. Hij vlucht en vindt een nieuw thuis in de bergen van de Himalaya. Zijn zwerftochten voeren hem van Noord-India (Kashmir) en Nepal tot in Tibet (over de Chinese grens).

In de eerste verhalen van Jonathan domineert nog het landschap (bergen,

vlaktes, sneeuw en ijs), mede door Cosey's gebruik van plaatjes zonder tekst, horizontale en vertikale, langgerekte stroken. De ruige natuur overheerst, de mensfiguurtjes vallen in het niet. De indruk die de figuur Jonathan overweldigt, overweldigd ook de lezer. Als Jonathan meer vertrouwd raakt in zijn nieuwe omgeving, en Cosey de tekeningen tot kleinere proporties terugbrengt, komt het andere belangrijke aspekt van de strip meer naar voren: de menselijkheid.

EEN MENSELIJKE STRIP

Jonathan is geen avonturenstrip. Aktie en spanning staan niet centraal. Toch zijn de verhalen boeiend, namelijk door de uitwerking van de personen die Jonathan ontmoet. Jonathan is een menselijke strip: zowel het heel jonge meisje Droïma als de bejaarde heer Westmacott worden door Cosey overtuigend neergezet. De personen komen even reëel over, als de situering van de verhalen; Cosey's verhalen lijken heel echt. Die authenticiteit betekent ook , dat er geen karikaturen in zijn verhalen voorkomen. Bij hem bestaan bijvoorbeeld geen 'goeden' en 'slechten', zoals in het overgrote deel van de strips. De soldaten van het Chinese leger, dat een bedreiging voor het Tibetaanse volk betekent, blijven mensen. Zelfs de 'schurken' die erop uit zijn de jonge Dalaï Lama te ontvoeren blijven herkenbaar. Mensen worden getoond als ze zijn: stug, vol liefde, gesloten, vol overgave, sereen, onrustig, of snel wisselend van stemming. Geen enkele persoon is een cliché. In de eerste verhalen komt nog een reeks spannende gebeurtenissen voor, in de latere verhalen komt de spanning voort uit de verschillende hoofdpersonen zelf, en hun onderlinge relaties.

EEN MENSELIJK DRAMA

In de eerste twee verhalen van Jonathan leren we Jonathan zelf kennen, de persoon die alle verhalen verbindt. We kunnen hem eigenlijk niet de hoofdpersoon noemen, want de andere mensen die hij ontmoet tijdens zijn omzwervingen zijn minstens zo goed uitgewerkt als hij, en spelen ook een even belangrijke rol. We leren de omgeving kennen (het berglandschap van de Himalaya), en we worden gekonfronteerd met de oorlog. Oorlog tussen de bergbewoners en de Chinese bezetter. De jonge Jonathan, ontvlucht uit een psychiatrische kliniek, is zijn geheugen kwijt. Stukje bij beetje komt het terug. Zijn jeugdliefde is tijdens een Chinees bombardement om het leven gekomen. In het tweede verhaal stort een Chinees vliegtuig neer. Jonathan ontmoet de overlevende piloot. Met moeite ontstaat er een soort vriendschap tussen de twee. Ze ontmoeten een tovenares die in de bergen woont, en raken verzeild in een gevecht tussen Chinese soldaten en Khamba's, de partizanen van het Tibetaanse volk, een gevecht om het munitietransport van het verongelukte vliegtuig. Als Yu beseft dat hij de piloot was, wiens bombardement Jonathans jeugdliefde om het leven bracht, offert hij zich op tijdens de schermutseling, om Jonathan te redden.

Easy Rider

DERIB, AUCLAIR, EASY RIDER

Behalve de invloed van Derib (een berglandschap als lokatie voor de verhalen, visueel versterkt door smalle, lange tekeningen), is het eerste verhaal, *Weet je nog, Jonathan,* de invloed van Auclair ook merkbaar: de scène waarin Jonathan de Khamba-strijders ontmoet, lijkt als twee druppels water op Simons konfrontatie met de stam der ruiters (*Weet je nog, Jonathan,* plaat 21 t/m 24, *De stam der ruiters,* plaat 7 en 8).

Die beïnvloeding is niet zo vreemd, als je bedenkt dat ook voor Auclairs verhalen een 'terug naar de natuur' geldt, terug naar het eenvoudige, ruwe leven; ook Auclair situeert zijn verhalen bij voorkeur in de bergen. Giraud heeft vaak een zelfde lokatie, en bepaalde tekeningen uit *Weet je nog, Jonathan...* zouden zo door hem geschets kunnen zijn.

Ook de invloed van de zestier jaren, van de 'flower power' en de hippiekultuur lijken ons aanwezig in de eerste verhalen. Jonathan die op een motor door de bergen crosst, dat is Henry Fonda op de motor in de film *Easy Rider,* de opoffering van de Chinese piloot is een van de naweeën van de jongerenromantiek: de 'slechterik' moet toch nog sterven op het eind, maar natuurlijk niet door toedoen van de held (hem treft geen blaam), maar door zelfinkeer.

WOLVENKIND

In het derde album, dat luistert naar de poëtische titel *Blootsvoets onder de rododendrons* herneemt Cosey een klassiek thema: het 'vangen' van het wolvenkind. Jonathan, die nu bij een dorpje woont, ontdekt een klein meisje, dat wild in de bossen leeft. Met veel geduld en na een lange tocht kan hij achterhalen wie zij is, en weet hij haar vertrouwen te winnen. Droïma wordt zijn trouwe reisgenote.

OOSTERSE MYSTIEK

In *De wieg van Bodhisattva* voldoet Jonathan aan het verzoek een Rode Kruis-expeditie naar een klooster te gidsen. Onderweg ontdekt Droïma het ware doel achter de tocht: het doden

Kate...

van de nieuwe Dalaï Lama, Tibets geestelijke leider, die zich in het klooster bevindt. Als de huurmoordenaars het klooster binnendringen, doen de monniken schijnbaar niets om het kind te beschermen. Jonathan, Droïma, een monnik, een voedster en het kind gaan in een kamer zitten. Daar ontspint zich de volgende dialoog:

Jonathan: *'Ze komen! Over een minuut is het te laat!'*

De monnik: *'Als we maar rustig blijven is er niets te vrezen!'*

Jonathan: *'Maar ze ontdekken deze kamer toch! Ze zijn toch niet blind!'*

De monnik: *'Toch wel'.*

Jonathan houdt het echter niet langer uit, grijpt het kind en vlucht ermee. De drie moordenaars zetten hem onmiddellijk na. Twee van hen beuken de deur in, die Jonathan genomen heeft, denken ze. Achter de deur storten ze echter de diepte in: er was geen deur. De westerlingen waren inderdaad blind: waar een kamer was, zagen ze die niet, waar er geen is, zijn ze daar wel van overtuigd. Jonathan kan het kind niet redden, maar de derde man is niet in staat het te doden, zo blijft de Dalaï Lama leven.

Jonathan: *'Maar hoe kon u zoveel vertrouwen hebben? Er zijn toch vroeger ook Dalaï-Lama's gedood?'*

Monnik: *'Precies, en dat bewijst dat men ze toch niet kan beschermen! De inwendige rust is dus de enige houding die het drama kan voorkomen.'*

Jonathan: *'Dan te bedenken dat alles bijna mislukte door mijn tussenkomst!! Zonder dat ongeluk dat ik kreeg toen ik sprong...'*

Monnik: *'Noem je een ingreep van de Voorzieningheid een ongeluk? Na twee weken verzorging kun je je been weer gebruiken, en over een paar jaar mag je de officiële kroning van de nieuwe Dalaï-Lama bijwonen!'*

Een fraai staaltje oosterse levenswijsheid, dat Cosey hier ten beste geeft. Overigens zitten de verhalen van Jonathan vol met magische of mystieke elementen: de tovenares in het tweede boek, die in ieder geval over telepatische krachten beschikt, de wijze man in het derde boek, het ritueel dat de nieuwe Dalaï Lama ontdekt, de helderziende dromen van Droïma in *Douniacha, lang geleden...* en het angstvisioen van de Rus, dat zo konkreet wordt, dat het een vrachtwagen bestuurt. Deze magische of mystieke aspekten zijn echter zo in het verhaal verwerkt, dat ze pas opvallen als je erover nadenkt: in de verhalen van Jonathan zijn ze heel natuurlijk, een deel van het geheel.

LIEFDE

Een belangrijk aspekt van de menselijkheid in de strip is de liefde. We kennen haar al uit het eerste deel: de liefde die Jonathan voor zijn vriendin Saïcha voelt. In het begin van het tweede boek woedt een zware sneeuwstorm, waarin Jonathan een wonderlijke vriendschap sluit met een yak, een dier dat hem zal dragen, nu hij verdwaald is. Een heel aparte liefde maken we mee in het vijfde boek. *De blauwe verte tussen de wolken,* waarin Jonathan, als marskramer, een ontmoeting heeft met de excentrieke kolonel Stamford George Westmacott. Deze man heeft een privékasteeltje laten bouwen, ergens in de Himalaya. De man leeft eenzaam. Hij heeft een zeer sterke genegenheid opgevat voor een jonge Khamba-strijdster. Dat ook de oude man de jonge, krachtige vrouw niet onverschillig laat, blijkt uit hun afscheid. Hun relatie wordt door Cosey zeer aangrijpend uitgewerkt.

Overigens komt in dit verhaal weer iets voor, dat je als magisch of symbolisch zou kunnen zien. De kolonel heeft namelijk een unieke verzameling impressionisten, die hem helpen zijn eenzaamheid te vergeten. Als de Khamba-strijdster hem moet verlaten, besluit hij ook weg te gaan en zijn doeken te schenken aan de musea van de door het westen gekolonialiseerde (overheerste, en dus uitgebuite) landen. Het belangrijkste werk, *De blauwe verte tussen de wolken* van Claude Monet, wil hij ruilen tegen wapens voor de vrijheidsstrijd van de Khamba's. Het schilderij stelt een stukje vrije lucht voor, waar de wolken vaneen wijken. Je zou het kunnen interpreteren als een symbool voor de strijd die de Tibetanen leverden tegen hun bezetters, de Chinezen. Als de kolonel sterft, met zijn aangezicht naar de hemel, is er ook boven hem zo'n klein stukje blauwe lucht zichtbaar.

KATE

In het zevende verhaal ontmoet Jonathan de dochter van een Amerikaanse ambassadeur. Samen met Jonathan vlucht het meisje weg van huis, om een droom te vinden, het 'kasteel van de witte vogel'. (Het kasteel van de witte vogel is de titel en het onderwerp van een gedicht.) Jonathan en Kate trekken de bergen in.

Kate zelf is één van Cosey's best uitgewerkte personen tot nu toe: zij is de jonge vrouw bij wie de ene stemming snel kan omslaan in haar tegendeel. Ze is de charmante reisgezel, zacht en tegelijk vaak agressief. Soms met een glimlach, die meer van een grijns heeft, de emotionele vrouw en het dromerige jonge meisje. Zelden is een stripfiguur

zo levensecht neergezet als deze jonge vrouw. Zij is, als persoon, misschien nog overtuigender dan Jonathan zelf.

FOREL A LA DERIB

Casimir Forel in het achtste album *Het Voorrecht van de Slang* is een self-made psychiater, die mensen meent te kunnen helpen. De door hem ontwikkelde theorie baseert zich op de slang, die haar oude huid afwerpt (en opnieuw begint). Forel lijkt als twee druppels water op Derib. Door een Khamba-strijder wordt hij uiteindelijk in staat gesteld zijn theorie op zichzelf toe te passen, een vuurproef dus. Weer is Cosey in staat de spanningen die tussen Forel, zijn 'patiënte' en de Khamba-leider bestaan, zeer voelbaar te maken.

ONTWIKKELINGEN

De verhalen van Jonathan hebben allemaal hun eigen spanning. Een spanning die, zoals gezegd, niet zozeer voortkomt uit avontuur en aktie, maar uit de dramatische kracht van de emoties die tussen mensen spelen. Deze kracht wordt in de loop van de verhalen overtuigender. De zelfopoffering van Yu lijkt nog uit een jongensboek te komen, evenals de abrupte verandering van de Engelse schilderijenjager op het eind van *De blauwe verte tussen de wolken.* De emoties tussen de kolonel en de Khamba-strijdster komen heel wat beter uit de verf, evenals de (westerse) persoonlijkheden in de twee laatste albums.

De oostere elementen daarentegen (godsdienst, filosofie, mystiek en magie) verdwijnen langzaam.

SIR WOODWORTH... HET IS AL OVER VIEREN. U KUNT HET MISSCHIEN MAAR BETER OPGEVEN ...
GEEN SPRAKE VAN! UW FLEGS FENDANT STAAT ME TE TEER AAN!

Op zoek naar Peter Pan

Ook Jonathan zelf maakt een hele ontwikkeling door. In de eerste verhalen zwerft hij op een motor (!) door het Himalaya-gebergte. In het derde verhaal woont hij aan de buitenkant van een bergdorp, in het vijfde verhaal woont hij op een woonboot in Srinagar (de hoofdstad van Kashmir), in het zevende verhaal woont hij in een huis in die zelfde stad, in het achtste verhaal woont en werkt hij met anderen samen, in een dorp. Jonathan raakt steeds meer bij de andere mensen betrokken, en wordt ook steeds meer een deel van hun samenleving.

TOEKOMST

Jonathan, kunnen we afsluitend zeggen, is een heel bijzondere, sfeervolle strip met een oorspronkelijke setting (de Himalaya), die authentiek overkomt. De omgeving, waarin Jonathans verhalen zich afspelen is hedendaags, en herkenbaar, maar toch heel verschillend van de onze. Verder valt de strip op, door de wijze waarop de mens centraal gesteld wordt, zijn omgaan met zichzelf en met anderen. De strip onderscheidt zich door zijn bijzondere tekenwerk, en de manier waarop het boek verzorgd wordt door zijn auteur. Deze kwaliteiten maken het begrijpelijk dat Cosey de afgelopen jaren een aantal prijzen heeft gekregen voor zijn werk. De belangrijkste daarvan is wel de 'Prix Alfred' voor het beste stripalbum, die hij in 1981 kreeg voor *Kate.* Momenteel werkt Cosey aan twee projekten. Naast een nieuw verhaal van Jonathan (getiteld *Neal en Sylvester)* tekent hij *Op zoek naar Peter Pan,* een geschiedenis die zich zal afspelen in de Alpen, even voor 1930. Om tijd hiervoor vrij te maken, heeft hij het kleurwerk gedeeltelijk uit handen gegeven. Onnodig te zeggen, dat we zeer benieuwd zijn...

Lezersoproep Toptwintig 1982

In het komende januarinummer geeft de redaktie zich weer eens bloot middels de inmiddels bekende en beruchte Striptoptwintig over het voorafgaande jaar. In het verleden volgde enkele maanden later als mosterd op de maaltijd de lezerstoptwintig. Dit jaar zullen we beiden gelijktijdig en dus onafhankelijker van elkaar publiceren. We roepen u dus op uw lijstje te sturen naar het redaktiesekretariaat van *Stripschrift*, Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam onder vermelding van 'Striptoptwintig' en wel *uiterlijk op 15 december aanstaande.*

Waar gaat het om?

1. 20 beste Nederlandstalige stripalbums;
2. 10 beste anderstalige stripalbums;
3. 5 beste nog niet gebundelde strips uit stripbladen, fanzines, kranten, familiebladen, enz.;
4. 3 beste kartoenbundels;
5. 3 beste tekenfilms;
6. 5 beste items in de kategorie diversen, dat wil zeggen: speciale uitgaven, portfolio's, posters, kuriosa, boeken of bladen over het beeldverhaal, themanummers, enz.

Op onze vorige lijsten is steeds kritiek geweest en terecht, omdat er ook binnen de redaktie verschillen van inzicht over de opzet heersten. Daarom een dringend verzoek: houdt het simpel, overschrijdt de aantallen niet, beperk 1982 tot 1982 en hooguit het staatje van 1981, noem geen titels die al in de in nr. 155 gepubliceerde lijst voorkwamen, vlucht niet in ex equo's, weeg herdrukken af tegen nieuw werk, noem geen reeksen maar losse albums, kortom houdt het simpel.

Gezien het grote aantal lijstjes dat we binnenkrijgen vallen de van dit patroon afwijkende en ongetwijfeld originele inzendingen toch weg, terwijl het uw redaktie alleen ,naar hoofdbrekens kost. Vanwege het uiteenlopende karakter van de kategorieën 'meest overschatte, resp. meest onderschatte tekenaar/scenarist/reeks' hebben we besloten uw oordeel daarover niet te vragen, maar dat wil niet zeggen dat we er niet benieuwd naar zijn. U ziet maar, maar wel vóór 15 december...

Har Brok

Door Marc Buijnsters

Raymond Reding en de mens achter de sport

Sportstrips mogen bij de lezers vaak populair zijn, echt erkenning hebben ze nooit gekregen. Wanneer je verzamelaars, kenners, critici e.d. over hun favoriete tekenaars en series hoort praten, wordt zelden Roel Dijkstra, Sjakie's wondersloffen of FC Knudde genoemd. Dat zou er de reden van kunnen zijn dat iemand als Raymond Reding al jaren in de anonimiteit verkeert. Zo veel als er al over Moebius, Jijé, Franquin etc. geschreven is, zo weinig is er bekend over Reding en zijn werk. Toch heeft deze tekenaar al aardig wat op zijn naam staan: Jari, Vincent Larcher, Sectie R, Ronnie Hansen en nog wat losse verhalen. Maar het gaat niet alleen om de kwantiteit. Wanneer je Reding's tekenwerk en scenario's nader gaat bekijken blijkt daar ontegenzeggelijk kwaliteit in te zitten.

ONDERSCHEID

Stripverhalen die sport (lees voetbal) als thema hebben, beperken zich meestal ook enkel tot de sport zelf. En dat is nu juist datgene waarin het werk van Reding zich onderscheidt van de meeste andere sportstrips. Vincent Larcher of Ronnie Hansen gaan niet over iemand die 24 uur per dag bezig is met voetbal en altijd wint. Jari en zijn vriend Jimmy Torrent doen meer dan alleen tennissen. Reding betrekt in z'n verhalen allerlei aspekten die met de sport te maken hebben: doping (illustratie 1), transferproblemen, jeugd en sportmogelijkheden etc. Het beeld dat Reding zodoende schept beschrijft de mens in de sport in al z'n variaties. Dat maakt zijn werk meteen al een stuk interessanter.

STIJL

De realistische stijl waarin Reding tekent is, zeker wanneer je naar de hoofden kijkt, misschien nog het best te vergelijken met die van Graton. Ietwat houterig (vooral bij Jari) maar verder klopt 't anatomisch gezien uitstekend. Deze realistische stijl houdt bovendien in dat Reding veel aandacht aan het detail schenkt en veelal goed gedocumenteerd is. In zijn meest recente werk valt op dat z'n stijl veel soepeler is geworden en dat de stijve kantjes, die er zo hier en daar aan zaten zijn weggewerkt. De lijnen beginnen wat slanker en ronder te worden. Hierdoor komen de gedeelten waarin hij bossen, water en landschappen tekent natuurlijker over en daarmee beter tot hun recht (illustratie 2).

KLEURGEBRUIK EN LETTERING

Het kleurgebruik bij Reding behoeft extra aandacht. In al zijn series wordt gebruikt gemaakt van felle opvallende kleuren die, op het eerste gezicht lijken te vloeken. Met name de lichte kleuren worden veelvuldig in felle tinten gebruikt. Dit natuurlijk zijn reden. Juist in de sport treft men een bonte mengeling van kleuren aan. Alles kan tegenwoordig. Zodoende benadert Reding nog meer de realiteit. Dit komt de tekeningen alleen maar ten goede.
In dat licht bezien is het eigenlijk doodzonde dat de herdrukken van de Jari-albums in zwart-wit zijn uitgevoerd. Wanneer je deze herdrukken met de originele, gekleurde versies vergelijkt blijkt pas hoe belangrijk het gebruik van die felle kleuren is. Het schept een aparte sfeer.
Een ander aspekt is de vaak opmerkelijke lettering. De grootte en dikte van de letters die gebruikt worden hangt normaal gesproken af van de situatie. Bij een normale situatie worden de ge-

ill. 1: Sport en doping

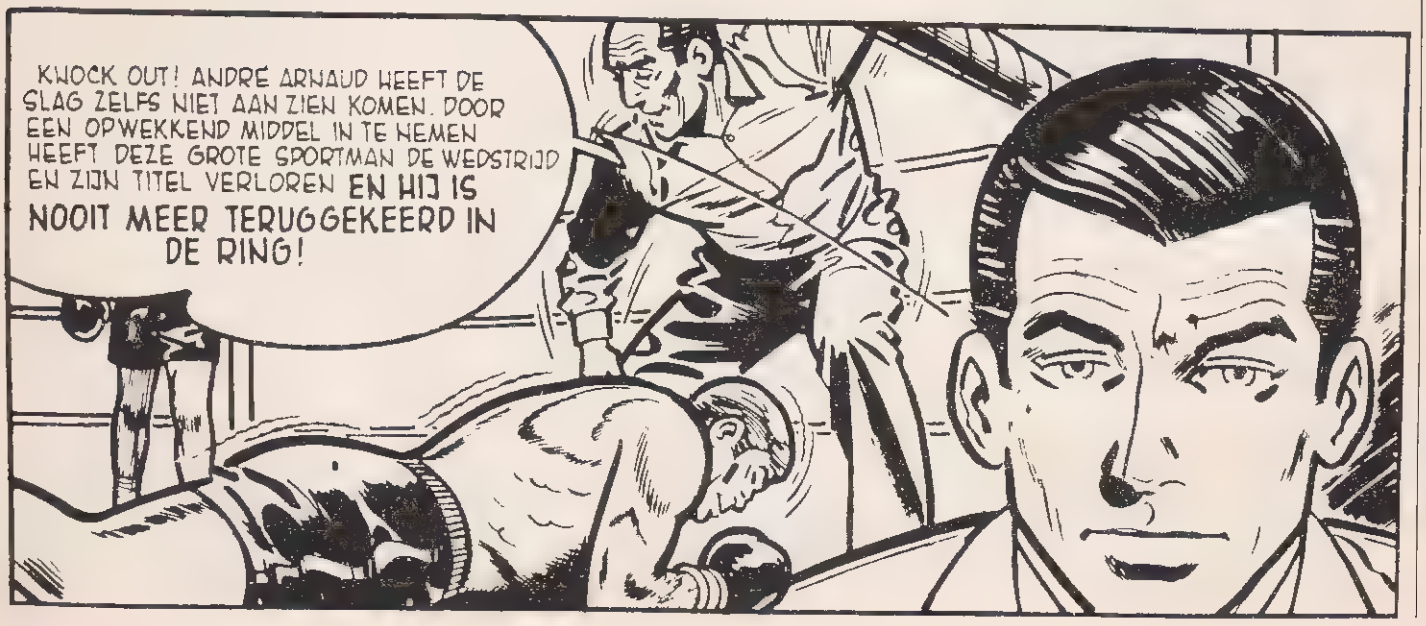
KNOCK OUT! ANDRÉ ARNAUD HEEFT DE SLAG ZELFS NIET AAN ZIEN KOMEN. DOOR EEN OPWEKKEND MIDDEL IN TE NEMEN HEEFT DEZE GROTE SPORTMAN DE WEDSTRIJD EN ZIJN TITEL VERLOREN EN HIJ IS NOOIT MEER TERUGGEKEERD IN DE RING!

ill. 2

bruikelijke drukletters gebruikt. In een spannende of kritieke situatie daarentegen zijn vetgedrukte hoofdletters normaal. Het gebruik van vetgedrukte hoofdletters in de balloons treffen we regelmatig in Reding's albums aan. Het vreemde is echter dat ze nogal eens misplaatst lijken te zijn. In een normale situatie doet een van de personages een uitroep die in kolossale letters is afgedrukt, zodat je vervolgens een schokkende gebeurtenis verwacht. Maar het verhaal gaat dan meestal gewoon verder en er blijkt (vrijwel) niets aan de hand te zijn (illustratie 3). Deze vorm van overdreven accentuering die, met name in de eerste albums van Jari nogal eens voorkomt werkt op een gegeven moment nogal eens storend.

VINCENT LARCHER

Zoals hierboven opgemerkt geeft Reding in het algemeen een beeld van de man/vrouw in zijn/haar sport waarbij hij soms ingaat op diverse psychologische aspekten waarmee zo iemand mee te maken kan krijgen. Dat klinkt geleerd maar waar het om gaat is dat niet alleen de sport en de wedstrijden belangrijk zijn, maar dat ook bijkomstige zaken aandacht verdienen. In de verhalen van Sectie R en Ronnie Hansen wordt dit weliswaar wat zwaarder geaccentueerd dan bij Jari – waar het avontuurelement eerder het belangrijkste is – maar het hierboven geschetste hoofdthema blijft aanwezig. Een apart geval is de serie Vincent Larcher. Reding heeft in deze serie allerlei fantastische, science-fictionachtige elementen verwerkt, waardoor de serie een heel apart karakter heeft gekregen. Het sportelement wordt hier vermengd met zaken als telepathie, andere dimensies, futuristische uitvindingen etc.

Reding laat in deze albums enkele hoogstandjes van creativiteit zien door een redelijk beperkt onderwerp (sport) in combinatie met futuristische verhaalelementen een heel nieuw gezicht te geven. Met name de eerste verhalen zijn hier een goed voorbeeld van. Later, vooral in het laatste album *De zoo van dr. Ketchal* worden deze fantastische verhaalelementen teveel benadrukt en maken het album hierdoor zowat onleesbaar. Het evenwicht tussen de twee hierboven beschreven verhaalelementen is dan volledig uit balans geraakt.

TOEKOMST

Momenteel beperkt Reding zich tot Ronnie Hansen, destijds begonnen in het, thans niet meer bestaande stripblad *Wham!* Het meest verdienstelijke van deze serie is volgens mij dat Reding erin geslaagd is zijn tekenstijl te vervolmaken. De tekeningen zijn minder stijf en lopen beter in elkaar over. Hierdoor ontstaat een harmonieus geheel, iets wat in z'n oude series wel eens ontbrak.

Zoals hij in het interview al verklaart staat er, weliswaar nog niet zeker, een nieuwe serie op het programma. Misschien dat Raymond Reding tegen die tijd de waardering heeft gekregen voor zijn werk, die hem al die jaren, naar mijn mening ten onrechte, onthouden is.

Ill. 3: Onzinnige lettering

IK ZAL JE BENGELS REDDEN, MR PARKER!
JIJ ZAL ZE REDDEN? WAT BEDOEL JE DAARMEE, JARI?
SPREKEN IS ZILVER EN ZWIJGEN IS GOUD, MR. PARKER!

Door Mat Schifferstein

Raymond Reding en de sport achter de strip

Raymond Reding schat ik zo tussen de veertig en de vijftig jaar oud. Hij is een wat gezette, goed geklede man. In de besloten bar van 'Het Turfschip' gaat hij op het puntje van zijn leren fauteuil zitten. Niet erg komfortabel, denk ik, voor iemand die al uren lang kopjes van Ronnie Hansen heeft getekend. Maar hij verzekert me dat hij goed zit. Wat zenuwachtig kijkt hij om zich heen. De bar zit vol prominenten. Even verderop wordt Jean Graton geïnterviewd en in een hoek houdt Ernst zijn verhaal. We bestellen twee jus d'orange en zetten de kassetterekorder aan. Het gesprek loopt, vanaf het begin, heel soepel. Reding vindt het zichtbaar leuk geïnterviewd te worden en beantwoordt elke vraag uitgebreid. Zijn formuleringen zijn voorzichtig en heel bescheiden relativeert hij zijn antwoorden voortdurend met een verontschuldigend gelach. Het is 19 september 1982.

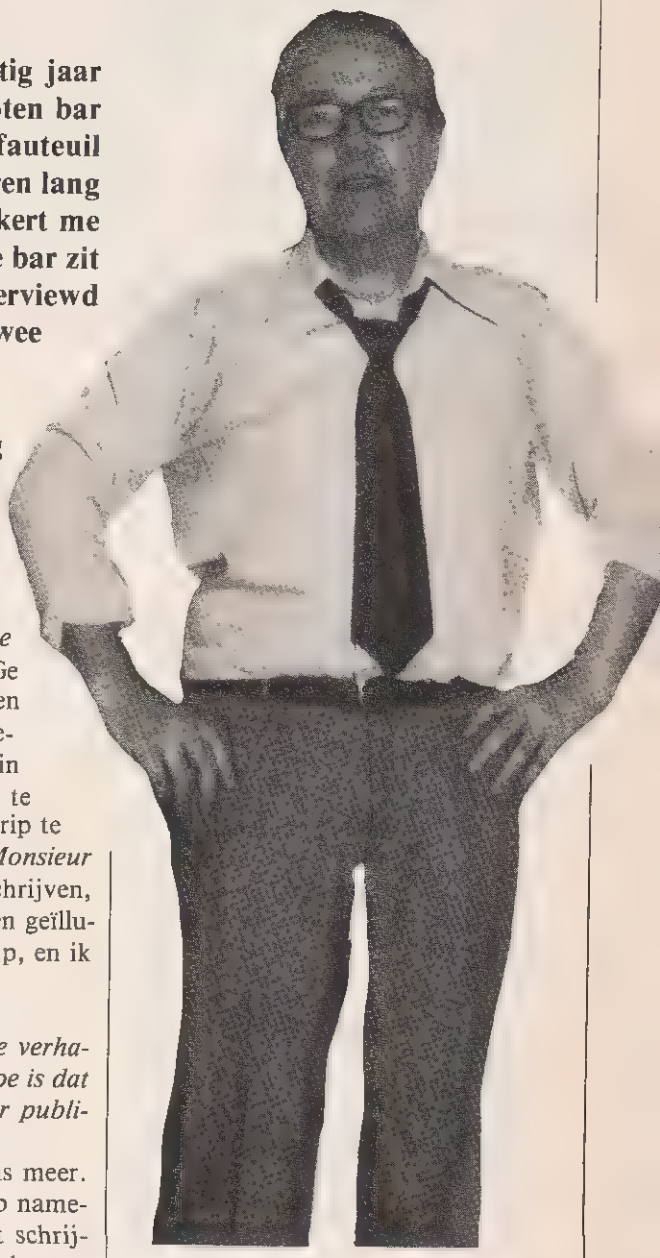

(Foto: Wim van der Veeken)

Je bent in Nederland nog nauwelijks bekend en ik wilde dan ook maar beginnen met een klassieke vraag: wanneer is voor jou alles begonnen?

RR: Wanneer alles begonnen is? Ja, dat is zo'n dertig jaar geleden geweest. Ik was toen nog geen tekenaar, maar ik schreef. Ik schreef verhalen en dergelijke, en op een dag presenteerde ik mijn uitgever een reeks verhalen die geïllustreerd moesten worden, maar die uitgever kon zich niet goed voorstellen hoe ik bepaalde personages in gedachten had. Ik maakte toen een krabbeltje, en hij zei tegen mij: je kunt ook zélf de tekeningen maken, het is helemaal niet slecht. Ik zei hem dat ik niet kon tekenen, maar hij vond van wel. Dus ik begon elke avond te tekenen totdat ik, na drie jaar, genoeg oefening had om te illustreren. En op dat moment ben ik naar *Kuifje* gegaan. Dus het is allemaal eigenlijk heel toevallig. Ik had er nooit aan gedacht om te gaan tekenen, en ik ben begonnen met het te leren op mijn vijfentwintigste.

Dus je bent begonnen met het schrijven van verhalen...

RR: Ja, en die werden geplaatst in verschillende dagbladen. Niet altijd kinderverhalen, hoewel ik die ook maakte voor bladen die nu verdwenen zijn, zoals *Bravo*. En ook voor *Kuifje* heb ik verhalen geschreven. Geleidelijk aan heb ik de verhalen laten vallen, en omdat er tekenaars nodig waren, en ik ook in staat was mijn eigen verhalen te maken, vroegen ze mij een strip te maken. De eerste strip werd *Monsieur Vincent*. Ze zeiden: je kunt schrijven, dokumenteer je, en maak een geïllustreerde biografie, dus een strip, en ik stemde toe.

Om nog terug te komen op de verhalen, die je daarvóór schreef, hoe is dat in zijn werk gegaan? Wanneer publiceerde je je eerste verhaal?

RR: Ach, dat weet ik niet eens meer. Dat is erg lang geleden. Ik heb namelijk altijd plezier gehad in het schrijven, in het verzinnen van verhalen, en in het sporten. Maar aan het maken van sportverhalen aan strips, had ik nog niet gedacht. De verhalen die ik maakte waren wat fantastisch, eigenlijk voornamelijk fantastisch. Die kwamen dan terecht in kranten, zoals in België *Le dernier heure*. En verder kinderverhalen, waarvan het eerste in *Bravo* verscheen, een blad dat op het einde van de oorlog verdween.

Je zei net, dat je verhalen veel fantastische elementen bevatten. Zijn dat dezelfde die later in Vincent Larcher tevoorschijn komen?

RR: Ja, precies. Ik was begonnen met ene zuivere voetbalstrip, maar je hebt altijd bepaalde, voorbijgaande modes, en op dat moment wilden ze bij *Kuifje* graag science-fiction of fantastiek. Dus Greg, die op dat moment redakteur was, vroeg me of ik daar niet wat aan kon doen, wat fantastische of

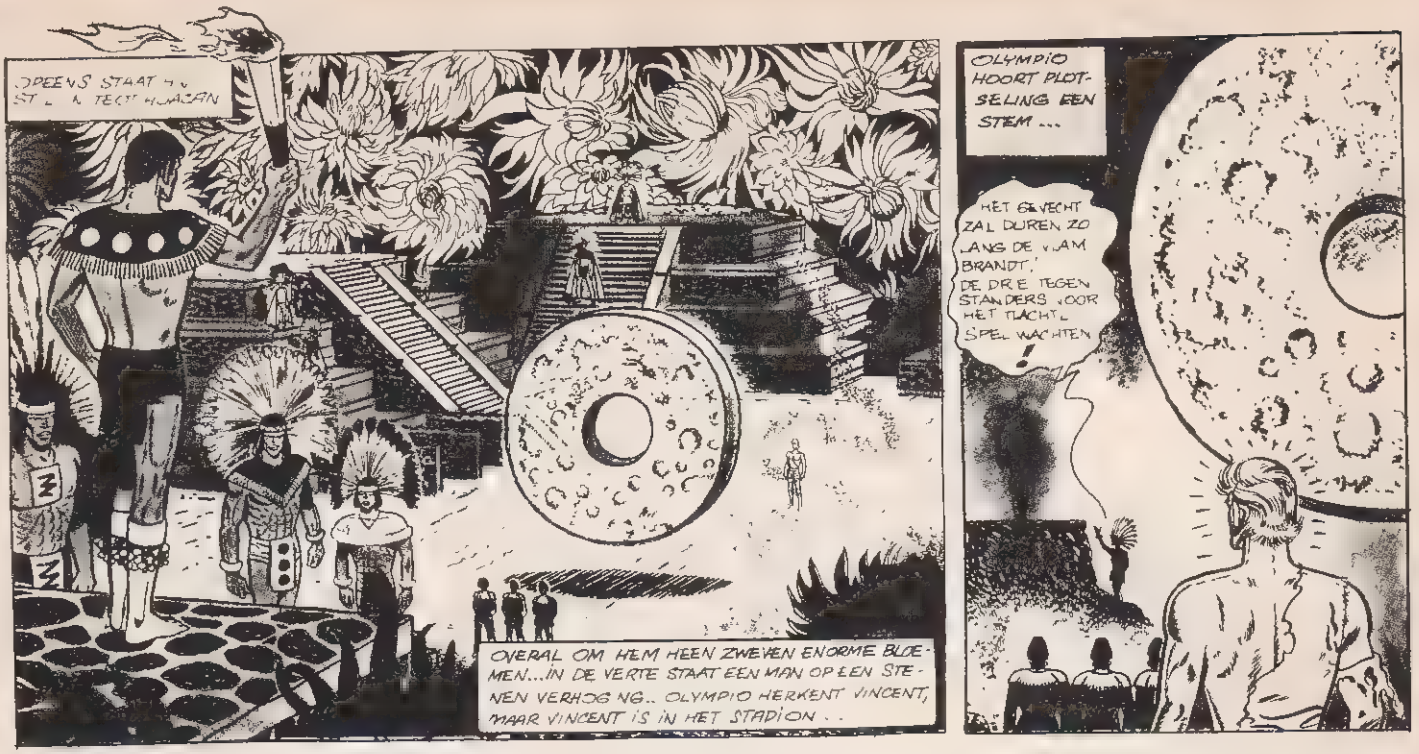
OVERAL OM HEM HEEN ZWEVEN ENORME BLOEMEN...IN DE VERTE STAAT EEN MAN OP EEN STENEN VERHOGING.. OLYMPIO HERKENT VINCENT, MAAR VINCENT IS IN HET STADION . .
OLYMPIO HOORT PLOTSELING EEN STEM ...
HET GEVECHT ZAL DUREN ZO LANG DE VLAM BRANDT,' DE DRIE TEGENSTANDERS VOOR HET TLACHTL SPEL WACHTEN !

Vergaande magie in 'De zoo van Dr. Ketzel'

science-fictionelementen in mijn verhalen kon brengen. Dus werd op die manier een zuiver realistische voetbalstrip gemengd met wat gekkere verhalen. Zelfs een beetje té, want toen ik *De zoo van dr. Ketzal* maakte, zeiden ze me: dat gaat niet meer, die jongen gaat er wat al te hard tegenaan. Toen heb ik dus 'Sectie R' gekreëerd, Sofie, Django, enzovoort, wat me de gelegenheid gaf opnieuw sportverhalen te maken, zonder echter iedere keer in de voetbal te blijven steken, ik kon alle soorten sport aan bod laten komen.

Je strips bevatten erg veel sport en...
RR: Op het moment bevatten ze zelf niets anders...

...Beoefen je zelf ook sporten?
RR: Jazeker, ik doe aan kompetitie, niet meer op een basisniveau, maar op een redelijk hoog niveau, bijvoorbeeld tennis, waar ik als B geklassificeerd sta. Als de oorlog er niet geweest was, en de gevolgen daarvan, want mijn ouders waren niet rijk en je moest rijk zijn om zo'n sport als tennis te kunnen betalen, kortom als die, eh, persoonlijke omstandigheden er niet geweest waren, dan was ik mogelijk wel tennisleraar geworden, of speler in het A-klassement. Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in sport, en heb ook altijd aan sport gedaan, tennis bijvoorbeeld. Maar voetbal heb ik nooit gespeeld, hoewel het me wel boeide.

Dat moet wel, want op dit moment teken je alleen nog Ronnie Hansen, een voetbalstrip. Waarom is de voetbalstrip voor jou zo interessant?
RR: Ik wil de lezer twéé dingen laten zien: ten eerste de achtergronden, de coulissen van elk verhaal. Als zich dat afspeelt in Barcelona of Hamburg, ga ik er zelf heen, als dat nodig is, blijf daar twee of drie weken, en neem dan alle dokumentatiemateriaal mee, wat me in staat stelt de gemiddelde supporter allerlei dingen onder ogen te brengen die hij niet kent, zaken zoals de kleedkamers.
Ten tweede hecht ik er ook veel belang aan, wat ik bij Vincent Larcher niet kon doen, meer psychologie in de personages te brengen. Want een voetballer is niet alleen iemand die tegen een bal trapt, het is ook iemand die psychische problemen heeft, emotionele problemen, moeilijkheden in zijn gezin, enzovoort. Die twee elementen wil ik in het verhaal in evenwicht brengen.

En als u zich gaat dokumenteren, bijvoorbeeld in Barcelona, krijgt u dan veel hulp van mensen daar?
RR: Jazeker, heel veel. Maar ik bereid mijn verblijf daar ook voor. Ik leg van tevoren kontakten, bijvoorbeeld met een plaatselijke uitgever die dan een ontmoeting organiseert met de sekretaris-generaal, met de voorzitter, en dan zegt: je kunt komen. Dat moet wel, op zo'n manier want de voetbalwereld is een besloten wereldje. Er is maar één stad, waar ik geen kijkje achter de schermen kon nemen, dat was in Amsterdam.

In Amsterdam?
RR: Jaja, bij Ajax, daar zeiden ze: ffffuit, buiten! De trainer die mij niet binnen wilde hebben was Rinus Michels, een harde.

Je hebt een grondige dokumentatie wat stadions, huizen en dergelijke betreft, ik kreeg zelfs bij het zien van sommige gezichten de indruk dat bepaalde personages echt bestaan.
RR: Nee, normaal gesproken niet. Er zijn énkele personages die echt bestaan, maar dan noem ik ze bij hun naam, bijvoorbeeld omdat 'n bepaalde voetballer op dat moment in de belangstelling staat. Maar anders doe ik dat niet. Natuurlijk kan ik op straat iemand tegenkomen met een karakteristiek uiterlijk, dat ik me later herinner, van: hee, die had een baard, of zijn haren op die of die manier. Maar dat heeft geen verband met de spelers van een club.

Je werkt nu met een scenariste, in tegenstelling tot vroegere verhalen...
RR: Nee, (lacht uitgebreid) nee, Françoise is degene die met mij werkt, we vormen een team als het ware. We werken al meer dan twintig jaar samen. Maar in het begin wilde ze haar naam om persoonlijke redenen niet vermelden. We praten het verhaal samen door, en als we klaar zijn met de synopsis, schrijf ik bijvoorbeeld de dialogen die we dan met ons tweeën doornemen, hardop als in een stuk toneel, om te kijken of de teksten lopen. Françoise Hugues maakt bijvoorbeeld de grote dekors, en laten we zeggen dat ik de belangrijke personages voor mijn rekening neem. Maar zij is dus ook

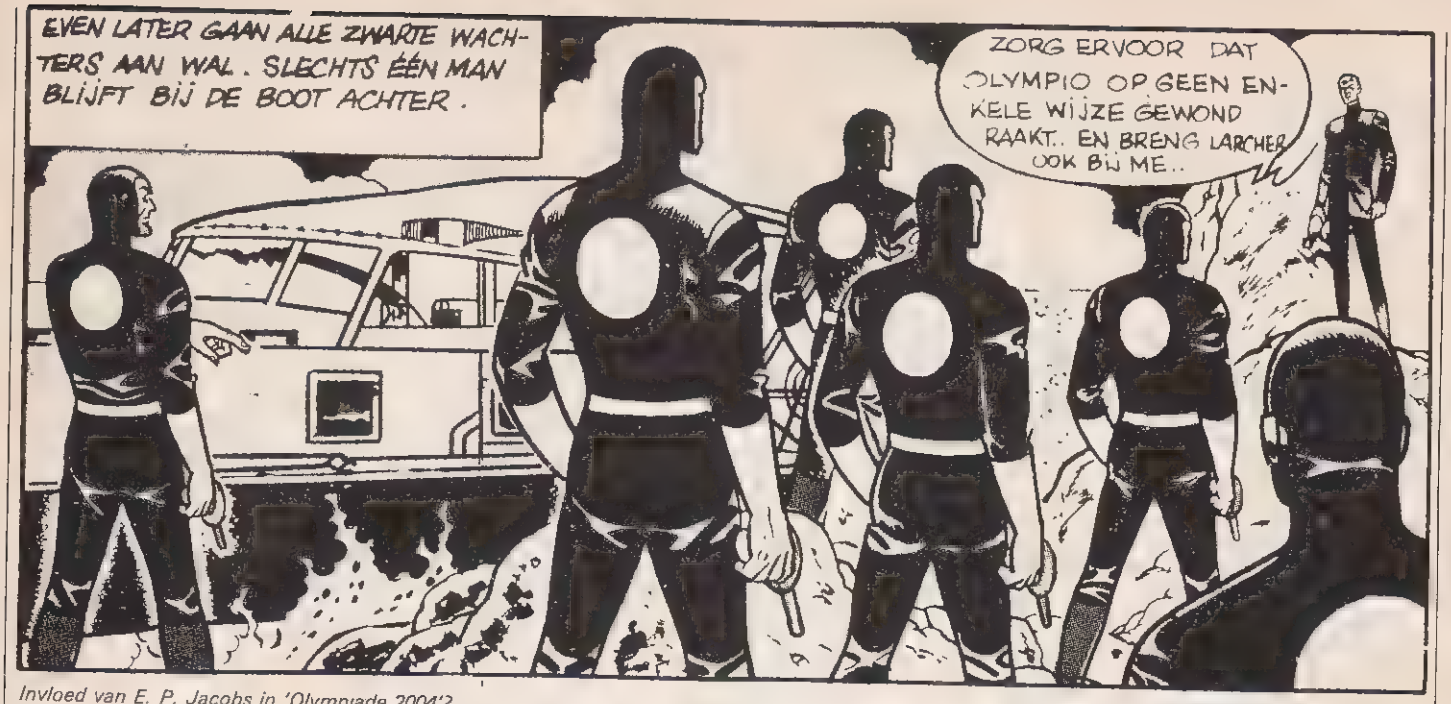
EVEN LATER GAAN ALLE ZWARTE WACHTERS AAN WAL. SLECHTS ÉÉN MAN BLIJFT BIJ DE BOOT ACHTER.
ZORG ERVOOR DAT OLYMPIO OP GEEN ENKELE WIJZE GEWOND RAAKT.. EN BRENG LARCHER OOK BIJ ME..

Invloed van E. P. Jacobs in 'Olympiade 2004'?

verantwoordelijk voor het scenario. Laten we zeggen dat ik misschien het eerste idee heb, en dat zij daarna voorstelt: laten we dit of dat doen. We voeren dan hele gesprekken. We hebben dus eigenlijk een fifty-fifty aandeel in het verhaal. Het is dus niet zo dat er één tekenaar is en één schrijver, maar in feite zijn er twee schrijvers en twee tekenaars.

Dat is een hele goede manier van samenwerken, zeker. Ik heb overigens net Vincent Larcher herlezen, en ik had de indruk dat je, vooral in het begin bijv. in Olympiade 2004 *erg beïnvloed was door Jacobs.*
RR: Nee, daar weet ik niets van. Misschien ook wel, maar ik heb niet geprobeerd op zo'n manier te werken. Misschien onbewust, maar dat weet ik niet.

Je kunt aan jouw specifieke stijl inderdaad nauwelijks invloeden van andere tekenaars onderkennen, maar zijn er wel mensen wier werk je bewondert?
RR: Ah natuurlijk, want ik ben zelf geen erg goede tekenaar, en ik heb veel bewondering voor tekenaars als Giraud en Hermann. Maar ik zou niet op hun manier kunnen werken, dat denk ik niet.

Lees je wel hun verhalen?
RR: Ik lees nooit. Ik bekijk ze wel. Maar ik heb geen tijd. Als ik tijd heb, ga ik tennissen of zo. Ik zie hun werk dus maar af en toe en ik lees bijna niks.

Je hebt nooit een professionele opleiding gehad om te tekenen?
RR: Nee, ik heb veel diploma's, behalve voor tekenen, niks.

Onderscheidingen op sportgebied?
RR: O nee, ik ben een amateur. Maar ik wil zeggen dat ik bijvoorbeeld Duitse filologie heb gestudeerd. Het tekenaarschap was een late roeping.

Je hebt verschillende strips gemaakt, sportstrips die allemaal hun eigen accenten hebben: Vincent Larcher is een voetbalstrip met fantastische elementen, Sectie R gaat over een team dat verschillende sporten beoefent en bevat wat thriller-elementen. Heb je het gevoel dat Jari een bijzondere strip is geweest?
RR: Nee, dat geloof ik niet. Met die uitzondering dat het eerste verhaal bijna geheel autobiografisch is, laten we zeggen voor vijfenzeventig procent. Ik heb me altijd erg voor tennis geïnteresseerd en op dat moment bevond ik me, niet voor honderd procent natuurlijk maar toch ongeveer, in de omstandigheden waarin Jari verkeerde.

Na Sofie bent u opgehouden voor Kuifje *te werken. Waarom?*
RR: Wel, omdat ze me betere voorstellen deden. Ik werk nu, ook in Brussel, voor Novedi.

Dat is een heel nieuwe organisatie, niet?
RR: Jaja, die bestaat pas zo'n twee jaar.

Worden er op dit moment veel vertalingen gemaakt van je albums?
RR: Ja, ze worden in Nederland vertaald, in Duitsland, in Denemarken, enzovoort. In het Italiaans, Spaans en Catalaans. En in Catalonië (een Spaanse provincie waar dit jaar de wereldkampioenschappen gehouden zijn; de provincie heeft haar eigen taal, M.S.) zijn meer albums verkocht dan in heel de rest van Spanje.

Het striptekenen, hoeveel tijd kost het je nou om bijvoorbeeld één pagina te tekenen?
RR: O, laten we zeggen dat ik zo'n twee platen per week maak, samen met Françoise.

En hoelang werk je dan per dag?
RR: Ja, dat kost veel tijd. Ik begin zo rond tien uur 's ochtends te werken tot ongeveer elf uur 's avonds.

Dat is veel
RR: Ja, dat is eigenlijk teveel. Soms onderbreek ik het werk, en dan ga ik na een uur weer verder.

En je werkt dan vijf dagen per week?
RR: Nou, ik werk elke dag. Het weekend bestaat voor mij niet.

Ik geloof dat we de belangrijkste zaken zo'n beetje gehad hebben. Heb je nog plannen voor de toekomst?
RR: Jazeker.

Maar daar wil je nog niets over kwijt.
RR: O jawel, dat is geen geheim. Ik heb een kontrakt tot 1985 om twee albums per jaar te maken, en verder, maar dat is nog officieus, is me gevraagd een nieuwe reeks te maken over het tennissen. En dat is dan het laatste nieuws...

Nieuws

Nieuwsredaktie: Har Brok en Peter de Raaf (tel: 020-250975 of 010-519903)
Bijdragen voor deze rubriek in de vorm van folders, knipsels, recensie-exemplaren, fondslijsten, brieven enzovoorts graag naar het **redaktiesekretariaat, Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam.**
De bijdragen in de Nieuwsrubriek zijn, voor zover niet door anderen ondertekend, samengesteld door de nieuwsredaktie.

ALGEMEEN

DE DIERTJES
Bert Meppelink is de uitgever van *De Diertjes* door Evert Geradts met alle tussen 1968 en 1970 verschenen afleveringen uit *Hitweek, Aloha* en voor de *Wordt Vervolgd*-tentoonstelling in Rotterdam. Er ontbreken twee afleveringen vanwege hun afwijkend formaat, waarvan er een echter toch terug te vinden is in Rob van Eijcks *Beeldpsraak* (Breda 1978), blz. 55. Het prachtige boekje wordt verspreid door Drukwerk en is verder te bestellen door overmaking van *f* 6,55 (inkl. porto) op postgiro 3279673 tnv. E. Meppelink, Bankastraat 60, Meppel.

ARBORIS/DENDROS
De uitgeverijen Arboris BV en Dendros BV zijn verhuisd naar Bentveldsweg 109, 2111 EC Aerdenhout: telefoon 023-246803.

STRIP IN VERTALING
Inmiddels weer verschenen het overzicht van in 1981 in vertaling uitgebrachte Nederlandse uitgaven, waaronder strips. Uit deze uitgave *Het Nederlandse boek in vertaling 1981*, Den Haag (Staatsuitgeverij) 1982, putten we voor u de volgende gegevens. **Deens**: Indianenreeks nr. 8 (Kresse), Jan Kruis (Jan, Jans en de kinderen oftwel Birte, Bent og Børnene, nr. 2); **Duits**: Indianenreeks nr. 8 (Krese); **Zweeds**: Kresse (idem), Marten Toonder twee delen Tom Puss uit 1947 (Uitg. Alvglans, Stockholm), Vandersteen (Suske en Wiske nrs. 149, 162 en 79) en de eerste vier delen van Franka door Henk Kuijpers (1: *Brottmuseet*, 2: *Mästerverket*, 3: *Spökskeppet hemlighet*, 4: *Skeppsvraket*); **Frans**: Vandenboogaard (Van Oukel), Buckinx: (*Titula et Titul*), H. Kuijpers (Franka 1), Aloys Oosterwijck (*Un impeccable ensemble blanc immaculé*), Bob de Moor (Snoe en Snolleke 2 maal, Barelli 4 maal), Sleen (Nero 3 maal) en Vandersteen (Suske en Wiske 9 maal), Bessy (2 maal), Jerom (3 maal) en Robert en Bertrand (2 maal) met als vertaling van *De Titanen* verrassend *Les dinosaures*.

PATTY PORN
Uitgeverij Biofot brengt voor *f* 6,95 het stripalbum *De tijdmachine* als eerste deel van de reeks 'De heetgeblakerde Patty Porn'. Geen plagiaat, geen parodie, niet leuk en toch vies. Plaat 35 ontbreekt. Inlichtingen bij dhr. Buring van Biofot (Postbus 1053 te 9701 BB Groningen).

HET ANDERE STRIPVERHAAL
In Le Musée Hans Ferée, Provincialeweg A 134 te 3417 ZG Montfoort is op 7, 14, 21 en 28 november van 12 tot 18 uur te zien de tentoonstelling *Het andere stripverhaal*: een selektie uit bijna 50 jaar binnen- en buitenlandse stripverhalen, in tekeningen en foto's, voor ándere doeleinden gemaakt dan alleen amusement (reklame, voorlichting, enzovoorts). Inlichtingen: 03484-1796.

STRIPSOCIËTEIT
Op elke eerste zondagmiddag van de maand kunnen stripliefhebbers elkaar ontmoeten in De Amsterdamse Stripsociëteit van 16.00 tot 19.00 uur. De club bestaat nu ruim een jaar en blijkt in een behoefte te voorzien in Amsterdam. Inlichtingen: Haarlemmerstraat 89, 1013 EL Amsterdam of een telefoontje naar 020-259193 of in werktijd 020-239341 en vragen naar Willem.

LE PETIT ZOÏDE
Het vermoedelijk kleinste stripalbum ter wereld is *Le petit zoïde* van Michel Lablanque dat 52 bladzijden telt en 5×7 cm meet. Je moet er niet allen Frans voor kennen, maar ook bijziend voor zijn (en zo niet dan word je dat wel). Het is te bestellen bij de auteur op het adres Leyme 46120 te Lacappele Marival voor FF 5.— (zie afb. op ca. ware grootte).

PLAGIAAT HENK SPRENGER
Het plagiaat van Henk Sprenger of Prins Valiant contra Piloot Storm van Rob Møhlmann is een aanvulling op diens *Prins Valiants zwartboek* over plagiaat dat bij Drukwerk verscheen. Het wordt als uitneembaar middenkatern geleverd bij *Furore* nr. 16 en de te trekken konklusies zijn beschamend. Sprenger, gekonfronteerd met dit materiaal, wenste niet te reageren. Met zijn vroeger tekenwerk wil hij niets meer te maken hebben. Het laat zich raden waarom.

SUSKE EN WISKE
Belgische broodeters kunnen bij hun bakker terecht voor het Suske en Wiske-album *De blijde broodeters*, uitgegeven door Puratos. In Nederland ligt het Suske en Wiske-album *Het verloren zwaard* klaar voor Hero-cassis-drinkers. Twee literflessen cassis + 2 postzegels van 70 cent + een gefrankeerde envelop zijn daarvoor voldoende: volg de instrukties op de fles. Is er nou echt niet eens een bierbrouwerij bereid te vinden om door middel van stripalbums het drankmisbruik te bevorderen?

SPOORMAKERSSTRAAT 50
1000 BRUSSEL
KUNSTWINKEL
PLAIZIER
MAISON D'ART
RUE DES ÉPERONNIERS 50
1000 BRUXELLES

SWARTE IN BRUSSEL
Kunstwinkel Plaizier, Spoormakersstraat 50 te Brussel, eksposeerde van 6 tot 27 november werk van Joost Swarte. Dagelijks tussen 11.00 en 19.00 uur (behalve zondags). Te zien waren schetsen en originelen van strips, boekomslagen, platenhoezen en prenten. Ook werden enkele nu al zeldzame edities te koop aangeboden, evenals affiches, een prent en kaarten die speciaal voor deze tentoonstelling werden vervaardigd. Inlichtingen 02/513.47.30.

VAKBLADEN

BOLETIN
In het 35ste nummer van het *Boletin* van de Spaanse Club Amigos De La Historieta een bijdrage over de nieuwe Spaanse stripbladen *El Vibora, Fairo, Besame Mucho* en *Rambla*, reprint van de strip *Sound effects!* van Wallace Wood met een in memoriam, bijdragen over de strip *Al Daby* van Victor Tomás en nog zo het een en ander. Inlichtin-

gen: Apartado de Correos 1667, Barcelona, Spanje.

ZOZOLALA
In nummer 6 stripnieuws uit Italië, voorpublikaties van de in dit *Stripschrift*nummer opgenomen artikelen over Reding en Cosey, deel 4 van de Pratt-artikelen door Schifferstein, stripinformatie en de eerste 4 platen van de strip *Lookin' for another live* door Peter Koch en Leon Somers uit Eindhoven. In een korte nota wordt het rechtstreekse verband tussen Tardi's *Vaarwel Morgendauw* en Pratts *Corto Maltese* om chronologische (!) redenen opgegeven (zie de vorige Nieuwsrubriek). *Zozolala* verschijnt 6 maal per jaar en is gratis verkrijgbaar bij de stripspeciaalzaken De Noorman in Arnhem, Nijmegen en Tilburg, Eppo in Eindhoven, Modern Papier in Groningen en Panda in Den Haag. Inlichtingen over oude nummers: 080-226146.

SARJAINFO
Nummer 34 van het Finse blad *Sarjainfo* is voornamelijk gewijd aan dagbladstrips met speciale aandacht voor de striptekenares Ursula Niemistö. Daarnaast aandacht voor de uitvoerig herziene tweede druk van *Sarjakuvat* ('Strips'), een Fins standaardwerk over het beeldverhaal van Kaukoranta en Kemppinen, en voor de omvangrijke bloemlezing *Sarjakuvan maailmat* ('De wereld van het beeldverhaal'), waarin voor het eerst in het Fins strips verschijnen van onder andere Lauzier, Caza, Manara en Herriman, en artikelen over Prins Vali ant en Macnelly. Inlichtingen: Suomen Sarjakuvaseura r.y., PL 927, 00101 Helsinki 10.

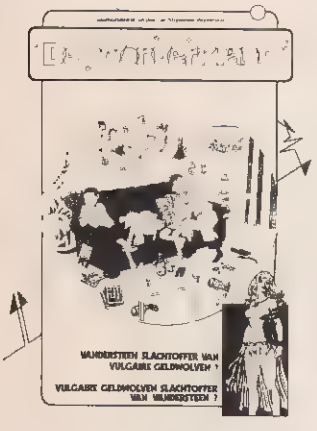

DE WONDERKRANT
Nummer 5 van deze tweemaandelijkse uitgave van Stripwinkel Wonderland (Witte Nonnenstraat 3, 3500 Hasselt) interviewt Vandersteen en Vandeloo van uitgeverij De Standaard over parodie, plagiaat en roofdruk. Verder aandacht voor 'De vrouwen van Karel Biddeloo', Pirana en over strips en humor een min of meer theoretiserende beschouwing. Uitvoerig en zeer aktueel stripnieuws en het vervolg van *Ohee!*-bibliografie maken ook deze *Wonderkrant* zeer de moeite waard.

WIPSTRINKEL
Vrijwel uitsluitend nieuws bevat nr. 28 van *Wipstrinkel*, gratis informatieblad van stripwinkel Gobelijn, Oude Markt 39 te Leuven (B). Men kan *Wipstrinkel* per post ontvangen in 1983 door toezending aan Gobelijn van 6 zelfklevende etiketten voorzien van eigen naam en adres plús Belgische postzegels ter waarde van BF 50.

FURORE
Het helaas laatste nummer (16) van *Furore*, vakblad voor elk onderwerp dat het bij kop neemt, bevat naast het uitneembare boekje *Het plagiaat van Henk Sprenger* (zie elders in de Nieuwsrubriek) de uitvoerige bijdrage *Plagiaat revisited* door Rob Møhlman, de strip *Ton en Tineke* van Franquin en nieuws over het Loebboek over Kuifje. De omslag van Swarte blijkt nu door Casterman definitief afgekeurd (te écht) en de titel is veranderd in *De Kuifje-en-Bobby Dossiers*. Met dat al laat het boek al sinds 1978 op zich wachten. Tot zover het stripgedeelte, u krijgt daarbij kado een keur van artikelen en trivia van 'De natte dromen van de Japanse pronografie' tot de laatste ingezonden brief van Anton Hermus. Prijs *f* 9,90.

HOP!
Nummers 29 (64 blz, FF 20.—) besteedt uitvoerig aandacht aan Pierre Tranchard (met herdruk), Henk Kuijpers, Jeannot, Western strips en Artima (de SF-strip *Météor*). Verder vele bladzijden met nieuws, besprekingen en andere wetenswaardigheden, waarvoor we in deze rubriek nauwelijks plaats hebben. Inlichtingen: 13 Rue E. Duclaux, 1500 Aurillac, France,

ROBBEDOES FANCLUBBLAD
Inmiddels verschenen de nummers 2 en 3 van het blad van de Robbedoes fanclub (Goudsbloem 3, 3161 SE Rhoon) met als vast en nuttig onderdeel de *Robbedoes*-bibliografie en verder een keur van de meest uiteenlopende onderwerpen omtrent *Robbedoes*: dat wil zeggen het blad én de strip met die naam. Dat varieert van strips die tekenaars van het blad *Robbedoes* tekenen of getekend hebben voor andere bladen tot en met het albumprogramma voor 1983 van Dupuis. Alleen al om de typefouten kurieus: *fidiofilmpjes, bibliofrafie* en het Freudiaanse *Paul Pijperman*, om er maar 'ns een paar te citeren.

HOLLAND ANIMATION BULLETIN
Bulletin nr. 9 meldt dat Paul Driessen onderscheiden is met een 'Mention de Qualité' voor zijn film *Treinhuisje* (te zien in het voorpro-

gramma van Seunke's *De smaak van water*) en herdrukt het artikel *Tekenfilm contra animatie* van Marten Toonder, dat in 1950 verscheen in *Cinemagia*. Holland Animation publiceerde verder zijn International Issue 1982 met speciaal voor stripliefhebbers de bijdrage *Mag ik even voorstellen: Ollie B. Bommel, Tom Poes en Marten Toonder*. Inlichtingen: Gedempte Voldersgracht 20, 2011 WD Haarlem.

ASTERIX FANCLUB JOURNAAL
Dit met *Pep* (zie Stripbladen) gekombineerde blad telt inmiddels 19 nummers en is vanaf nr. 15 gestopt met het overtypen van de *Stripschriftspecial Asterix*. In die tussenliggende nummers een lijst van Latijnse spreuken en kreten uit Asterix met vertaling en informatie op brugklasniveau, maar ook de parodie *Asterix en de Kabinetscrisix*. Ontroerend slecht getekend op het peil van *De Geilaard*. Voor de onverbeterlijke Asterix- of sekslief-hebbers melden we nog dat sinds kort de parodie *Asterix op de Walletjes* het licht zag. De Asterix fanclub is te bereiken op het adres: Thorbeckestraat 28, 5707 JJ Helmond.

STRIPBLADEN

RHAA LOVELY
In nummer 3 alweer gruwelijk *Zwartkijken* van Franquin, het 7 bladzijden tellende *Durandal* van Gotlib (mét Groucho Marx), *Mijn prille jeugd* van Edika, *Munecos* van Giménez, het derde deel van *Goudard* door Gibrat en van de *Fam. Suikerbuik* door Binet. Verder nog het een en ander van Gotlib, Alexis en (soms echt leuk) Maraboe. Samenvattend zou men over de inhoud kunnen zeggen: gruwelijk en toch leuk en om dat laatste gaat het. *Rhaa Lovely* 3 telt 48 blz. en kost los *f* 5,95. Abonnementen voor 6 nummers *f* 35,— over te maken op giro 4473889 tnv. Uitgeverij Yendor te Rotterdam. Ook vermelden met ingang van welk nummer het abonnement moet ingaan.

STRIPS
Het Friestalige *Strips* nr. 3 aardig stripwerk van Harke Bremer en Jarich Hoekstra (*Dêr bin ek Friezen* en met ondertekst *In snoade ûnferstân*) en Jacobus Dykstra die wel erg veel tekst nodig heeft. Ook nog van Bremer/Hoekstra is het nieuwe *Lysbet, ferhaal fan in kat* met een kort interviewtje met Bremer. Abonnementen voor 4 nummers *f* 16,—; informatie: Ljouwerterkaai 24 te 8063 CC Snits (05150-11667).

PEP
Het gestencilde amateurstripblad *Pep*, een uitgave van stripwinkel Pep, Oude Aa 1, Helmond, is nu ook via een abonnement verkrijgbaar door overmaking van *f* 10,— op giro 2278073. U ontvangt dan 11 nummers van elk 30 blz. inklusief het *Asterix fanclub journaal*. Goed bedoeld, maar niet meer dan dat, stripwerk van Johan Baggermans, Corinne, René van Os, Berry Baggermans.

SIGNALEMENT

/-/Aan de Amsterdamse Amsteldijk is een verplaatsplaar speelmonument voor de jeugd in gebruik genomen bestaande uit een aantal bijna 15 meter hoge zwammen /-/ Het zijn levensgrote kopieën van de zwammen in *De geheimzinnige Ster* en naar de ontwerpers Hoogstede en Van Tongeren meedelen ook daardoor geïnspireerd /-/ Tekenwerk van *Fenomeen*-tekenaar Bolo wordt gesignaleerd in *Noord-Holland Magazine* jg. 2, nummer 1 /-/ Is Martin Lammes naast hoofdredakteur van dit blad ook familie van Bolo? /-/ Achterop het Franse stripblad *Viper* nr. 4 een drugversie van reguliere achterkanten van de Kuifje-albums (zie afbeelding) in kleur /-/ Het blad kost FF 14.— en

wordt uitgegeven door Sinsémilla Editions, Route de Mayet 10, 72220 Ecommoy, France /-/ Sinds 5 november is een van de Antwerpse trams opgeschilderd met 50 stripfiguren uit Vlaanderen. De rijdende striptentoonstelling wordt een vast onderdeel van het Antwerpse straatbeeld /-/

UITGEVERIJEN

PAUL RIJPERMAN

Vanaf 1 december zullen de zwart-wit uitgaven van deze uitgeverij in prijs verlaagd worden naar *f* 6,25. Dit omdat het in de bedoeling ligt om in de toekomst het overgrote gedeelte van de uitgaven in kleur te laten verschijnen. Hieronder zullen ook boeken zijn die in het verleden in zwart-wit verschenen. Om deze goedkope boeken duidelijk te onderscheiden van de orginele editie zullen van de goedkope editie bij alle boeken van de rechterbovenkant een hoekje worden afgesneden, zodat de gave exemplaren hun originele waarde blijven behouden. De prijsverlaging geldt voor de volgende series: *Jari* (8 delen), *Michael Logan* (4 delen), *Stany Derval* (2 delen), *De Witte Ruiter* (8 delen, *Rock Derby* (4 delen), *Sandy en Hoppy* (16 delen), *Ivan Zoerin* (2 delen), *3L* – De uil roept driemaal en *Pom en Teddy* – Alarm te Hollywood.

Verder staat nog bij deze uitgeverij aangekondigd het album *Iriacynthe* van J.C. Servais. Het album is geheel in kleur en gaat *f* 9,90 kosten. Het album verschijnt ook in beperkte genummerde editie van 300 exemplaren, dan kost het boek *f* 19,90.

MONDRIA

Ook deze uitgeverij heeft besloten om een aantal uitgaven in prijs te verlagen. Het gaat om 26 hardcover albums, waarvan de prijs vanaf heden *f* 9,90 bedraagt. Het gaat hier o.a. om *Philemon* (2 delen) *Schipbreuk in de ruimte* (6 delen), *Eloy* (2 delen), *Rendez vous in Seven Oaks, Dossier Harding, Champakou* en *Sextiger Jaren*.

Uit het onlangs verschenen *Grote Smoelenboek* zijn 18 smoelen geselecteerd en op briefkaart verschenen. Prijs per kaart: *f* 0,75.

ZINJE

Dit najaar brengt deze uitgeverij vier nieuwe albums op de markt. James-James van Dee – *Hang je op omdat...* 48 goede redenen om jezelf op te hangen, voorzien van een gebruiksaanwijzing. Prijs: *f* 12,90.
Wolinsky – *Krisis, hoezo krisis?* Prijs *f* 12,90.
Quirit – *Doe de Kiwi*. Strips afkomstig uit het nieuwe Belgische satirische tijdschrift *De Zwijger*. Prijs: *f* 12,90.
Prichon – *Moeilijkheden, hoezo?* Prijs: *f* 12,90.

NOVEDI

Alweer enige tijd geleden verschenen de volgende albums bij deze uitgeverij:
Tanguy en Laverdure – *De helse vlucht*. Dit album is het vervolg op de reeds eerder verschenen titel *Operatie Donder*.
De Gentlemen – *De Gentlemen in Barcelona*.
Roodbaard – *De vermisten van de Zwarte Valk*. Het heeft bijna twee jaar geduurd voor dit album verscheen. *Jijé*, die de serie had overgenomen van *Hubinon*, wilde zijn zoon opleiden om hem uiteindelijk de serie te laten voortzetten. Toen Jijé echter overleed kwam tekstschrijver *Charlier* in grote problemen, en schakelde *Pellerin* in. Samen hebben zij reeds een nieuw Roodbaard-verhaal klaar, maar het verhaal *De vermisten van de Zwarte Valk*, reeds voor een deel door Jijé getekend, moest eerst uitgebracht worden. Dat is nu gelukt omdat tekenaar *Gaty* de strip verder getekend heeft.
Franz – *Lester Cockney deel 1 – Dwazen van Kaboel*. Een nieuwe realistische reeks, gebaseerd op waar gebeurde feiten uit de Engelse geschiedenis.
De genoemde albums van Novedi kosten *f* 6,25 per stuk.

MAGIC STRIP UITGEVERIJ

Roeltje en de Elaoin is een kerstverhaal van *Franquin* dat oorspronkelijk in het weekblad *Robbedoes* verschenen is. *Yves Chaland* maakte de inkleuring en Magic Strip brengt dit boekje op de markt voor de prijs van *f* 7,50. Van deze uitgave zal, in beperkte oplage, een luxe gebonden editie verschijnen. Met schutbladen die door Franquin speciaal voor deze uitgave werden getekend. Prijs: *f* 21,50.

GRATON EDITEUR

Paris-Dakar is het eerste *Michel Vaillant*-verhaal dat tekenaar *Graton*, samen met zijn zoon, zelf uitbrengt. Het album is reeds enige tijd geleden verschenen en kost: *f* 6,25.

CASTERMAN

In de nieuwsrubriek van het vorige nummer zijn wat foutjes geslopen in de opsomming van de nieuwe albums van deze uitgeverij. *Sluiers over de Pont de Tolbiac* van Tardi en Mallet kost geen *f* 15,90 maar *f* 16,90, en, hoe konden we dit boek over het hoofd zien, we vergaten melding te maken van de luxe-editie van *Corto Maltese in Siberië* door Hugo Pratt. Gekartonneerd, groot formaat, 160 pagina's, geheel in kleur. Prijs: *f* 50,—.
In de serie *De Rioolkoninkjes* van *Carpentier* en Gauvin verscheen het album *Ferox de verschrikkelijke*. Prijs: *f* 6,25.
Vanaf januari '83 zullen de zwart-wit uitgaven van Hugo Pratt in

prijs verhoogd worden van *f* 16,90 naar *f* 19,90.

INTERLUDIUM

Patty Porn en de tijdmachine, De

(Advertentie)

STRIPWINKEL
OMBROSIUS

Nu ook INB NDMAPPEN voor strjpbladen zoals Kuifje, Eppo Donald Duck, Robbedoes, Tina, etc Bl, ons s echts f 8,95 per map exc portokosten
Te bestellen door het verschuldigde bedrag over te maken op postgirorekening nr 1791745 t n v stripwinke Ombrosius te Amsterdam

gespecialiseerd in:
* stripweekbladen
* ned en amerik. comics
* antiquariaat
* videofilms

Mo ukkenstraat 86 Amsterdam
Te 020 945969
Oostenburgergracht 69 Amsterdam
Te 020-224680

copyright by Marvel Comics Coupadvision Cadence Industries Corporation represented by Wavery Productions the Hague All rights reserved

(Advertentie)

De nieuwe
FENOMEEN
is uit!

OMSLAG IN FULL-COLOUR!

LOSSE NUMMERS: 3,95
JAARABONNEM.: 14,80

VERKRIJGBAAR IN DE BETERE BOEKWINKEL EN STRIPSPECIAALZAAK. (VERSPREIDING VIA DRUKWERK)
ABONNEMENT OF VRAGEN? BEL 02291-1508.

amazones van Venus en *Meisjes veroveren het heelal* zijn de eerste drie delen uit een porno-stripreeks op album formaat. 48 pagina's zwart-wit rondborsttigheid voor de prijs van *f* 7,95 per nummertje.

SKARABEE
Twee nieuwe *Kapitein Rob*-pockets bij deze uitgeverij. Deel 17 bevat de verhalen *De speurtocht van de Vrijheid* en *De thuisreis van de Vrij*- en deel 18 bestaat uit *De ontdekking van Krijn Storm* en *Avontuur op Pampus*. Prijs per pocket: *f* 9,90.

STANDAARDUITGEVERIJ
Onlangs verschenen: *De wonderbare reizen van Jerom* deel 1 – De Tijmtrotter (*f* 3,95). *Sloeber* deel 1 en 2, De schilderijendiefstel en De erfenis. Een nieuwe, realistische stripreeks van *Jeff Broeckx*. Prijs per deel: *f* 3,95.

De aangekondigde luxe-editie van *Tijl Uilenspiegel* zal niet verschijnen. Wel is inmiddels de normale editie op de markt gekomen. Prijs: *f* 7,50.
Voor eind november staan de volgende albums gepland:

Suske en Wiske deel 190 – De woelige wadden (f 4,95), *De wonderbare reizen van Jerom* deel 2 – Storm over Rome (*f* 3,95), *Bessy* deel 151 – Golo (*f* 3,95), *Robert en Bertrand* deel 48 – Als de raven sterven (*f* 3,95), *Tits* deel 20 – Luchtpiraten (*f* 2,75) *Karl May* deel 75 – De verraderlijke trein (*f* 2,50), *Strip Klassiek* deel 10 – De familie Snoek groeit aan (*f* 6,50), *Nero* deel 79 – De pierrewaaiers (*f* 3,95), *Nero* deel 80 – De Batavieren (*f* 3,95) en *Annie en Peter* deel 5 – De sultan van Magdad-al-Maal (*f* 3,95).

DRUKWERK
De import-afdeling van deze Amsterdamse firma meldt de volgende titels uit Engeland, Amerika en Duitsland.
A Smithsonian Book of Comic-Book Comics. Informatie en strips. 355 pagina's, prijs: *f* 65,—.
World of fantasy. Dit 254 pagina's tellend boek gaat over de Disney-tekenfilms, de geschiedenis van Disney, de studio, veel foto's en schetsen, voorbereidingen, Disneyland etc. Prijs: *f* 125,—.
Walt Disney, the illusion of life. Een standaardwerk over de Disney tekenfilms, 575 pagina's telt deze uitgave. Prijs *f* 265,—.
The Marvel Comic Art of Wally Wood. Een bundeling van enkele Wood's bij Marvel verschenen strips. Gekartonneerde uitgave, prijs: *f* 30,—.
Cursed Earth, Cursed Earth deel 2, *Judge Caligula* en *Robo Hunter* zijn vier albums met strips uit het in Engeland zeer populaire weekblad *2000AD*. Prijs per album: *f* 18,50.
Voor diegenen die de Franse taal niet goed machtig zijn, maar zich beter met het Duits kunnen redden zijn de door Drukwerk uit Duitsland geïmporteerde verzamelalbums van *Pilot* en *Schwermetall* misschien de moeite waard. Er zijn drie verzamelbanden van Pilot en vijf banden van Schwermetall. Prijs per album *f* 29,50, behalve Schwermetall nummer 1, deze kost *f* 35,—.

KAMAGURKA
Van deze Belgische tekenaar verschijnt binnenkort het tweede *Cowboy Henk*-album onder de titel *De fratsen van Cowboy Henk*. Prijs: *f* 6,50.
10 verschillende cartoons van Kamagurka zijn op briefkaart verschenen. In kleur. Prijs per set van 10 kaarten: *f* 10,—.

FEEKS
Deze nieuwe uitgeverij brengt het eerste lange stripverhaal van de Belg *Pirana* op de makrt onder de titel *Livingsteen*. Naar verluid spelen krokodillen, blote negers en Sinterklaas de hoofdrol.
Prijs: *f* 13,—.

DUPUIS
Voor het begin van 1983 heeft uitgeverij Dupuis 6 nieuwe albums op het programma staan, waaronder 3 herdrukken. Het gaat om de volgende titels:
Centauren, Aurora en Ulysses deel 2 – De wolf met 2 koppen. Het tweede deel van een nieuwe reeks van tekenaar *Seron*, bekend van de

Minimensjes.
Jan Kordaat deel 7 – Het boze oog. Het zevende deel uit deze herdrukserie die totaal 13 delen zal gaan bevatten.
Jaap deel 6 – De levende kanonskogel. Vijf korte verhalen van *Deliège*.

Timoer deel 10 – De ruiter zonder gezicht. Herdruk.
Ouwe Niek deel 3 – De citroeneters. Herdruk.
Debuut deel 4 – Het kristallen penseel. Een sprookjesachtig verhaal van *Bosse* en *Darasse*.
Genoemde Dupuis-albums zullen *f* 6,25 gaan kosten.

LOMBARD
In januari staan bij Lombard de volgende albums gepland:
Chick Bill deel 40 – Rattenvergif.
Dwaaskop deel 4 – Het grote boek.
Lester Cockney deel 2 – De dwazen van Kaboel deel 2. Evenals het vorige deel, speelt deze nieuwe serie van tekenaar *Franz* zich af in het India en Pakistan van de vorige eeuw.
Robin Hoed deel 6 – De wandeling der Engelsen. In tegenstelling tot de eerdere albums uit deze serie, bevat dit deel een compleet verhaal.
Genoemde albums gaan *f* 6,25 kosten. Wat duurder zijn de volgende uitgaven:
Gouden Klassiekers deel 3 en 4 – Het geheim van de grote pyramide deel 1 en 2. Twee klassieke *Blake en Mortimer*-verhalen, nu opnieuw uitgebracht met harde kaft. Prijs

per album. *f* 12,50.
Kaleidoscoop deel 7 – Derde knipoogje. Een nieuwe reeks cartoons van *Ernst*. Gekartonneerde uitgave, prijs: *f* 15,95.
Verhalen en legenden deel 4 – De 8 dagen van de duivel. 80 pagina's in een harde kaft gestoken. De tekenaar is *Convard*. Prijs: *f* 16,50.

De Stripschappagina

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

Postbus 11335,
1001 GH Amsterdam

Beste leden,
Op 11 oktober 1967 werd Het Stripschap opgericht. Het is nu 1982. Dit betekent dat Het Stripschap nu 15 jaar geworden is. Normaal gesproken geen schokkende leeftijd. Bezien we evenwel de naamsbekendheid van onze vereniging en de resultaten die in de loop van deze 15 jaar door achtereenvolgende besturen, functionarissen en andere aktieve leden tot stand zijn gebracht dan heeft de peuter zich boven normaal ontwikkeld. Reden voor het huidige bestuur 1982 te gaan afsluiten met een groots feest. Een feest onder het motto '15 jaar Het Stripschap/Stripschrift'. Tevens een feest dat mogelijk is geworden door de stormachtige ontwikkeling in 1982. Ging het bestuur begin dit jaar, bij de huidige recessie, uit van een stabilisatie van het ledental (ca. 1400) eind 1982 blijken we te mogen rekenen op bijna 1700 enthousiastelingen. Nog even en er staan strippraatpalen langs de weg...

Het Feest
Op zaterdag 11 december 1982 zal er in de Meervaart, Osdorpplein te Amsterdam een stripfeest plaatsvinden. De bedoeling is op deze manier de leden van oudsher en de vele nieuwe leden van de laatste jaren bijeen te brengen op een striptotaal-gebeuren van Het Stripschap. Voorts wordt de complete vaderlandse 'stripwereld' uitgenodigd. Een programma van 's ochtends 10 tot in de kleine uurtjes is daartoe opgezet.

10.00 Start stripboekenbeurs, stripruilbeurs, filmprojectie, tentoonstelling, etc. De volledige ruimte van de Meervaart is gereserveerd. Kortom een complete stripdag. Toegang leden vanzelfsprekend gratis, anderen *f* 2,50. Een uniek stripanimatie festival zal de ruilbeurs in levendigheid dompelen. Het totale beursgebeuren duurt tot 17.00 uur.
14.00 ALV. Ondanks onze feestroes mogen we niet vergeten dat we in 1983 verder moeten. Het bestuur heeft een beknopte maar serieuze agenda opgesteld. De stripbeurs loopt tijdens de ALV gewoon door. Een verandering. Aan het eind van de ALV is niet voorzien in een veiling. Daarover direct meer.
17.30-19.00 Het Stripschap en Stripschrift recipiëren. Leden en genodigden worden geacht samen met het bestuur en de redactie een toost uit te brengen op het verleden en de toekomst. De Meervaart is voorts zo vriendelijk gebleken na de receptie een ieder die de avond wil halen zonder lege maag een eenvoudige maaltijd aan te bieden voor een kleine 10 gulden per persoon. Om de maaltijd zonder moeite te verwerken worden er vanaf ca. 18.00 uur drie orkesten ingezet. Chickenfeed, Dakota's en Baronnen (ons unieke zwart/wit reeks orkest), helpen u de periode naar de 'echte' avond overbruggen.
20.00 Iedereen is nu aanwezig. De stripwerled past nipt in de op maat gesnedem Meervaart. Multifunctioneel wordt de avond aangepakt. Een terugblik op '15 jaar' met onderscheidingen, uiterst vreemde veilingen en als klap op de vuurpijl het unieke stripcadeau voor de leden. Speeches en improvisaties op de feestavond, het kan allemaal. Dus een gezellig en compleet feest waar iedereen lekker over strips kan babbelen, swingen of anderszins eens lekker uit de bol kan gaan.
02.00 Op dit moment worden de wettelijke remmen aangetrokken. Het Stripschap wordt geacht het gebouw leeg op te leveren.

Het bestuur roept alle leden en oudleden op, juist deze dag hun reünie gevoelens de vrije loop te laten.

LEDENSERVICE

De onderstaande aanbiedingen kunt u verkrijgen door het overmaken van het verschuldigde bedrag op postgiro 3291121 t.n.v. Het Stripschap Ledenservice, Amsterdam.
Leden van Het Stripschap genieten de gebruikelijke voordelen.

Zwart-wit
Nog bij de Ledenservice te koop de volgende delen:
14 Broertjes Samovarof – het wolvejong
22 Baron van Tast tot Zeveren
23 Argonautjes – Het zwaard van Damocles
29 Kleine Pier – De dansen van Algiers
32 Huckleberry Finn's avonturen deel 1
33 Burt Becker – Stad onder vuur
34 Huckleberry Finn's avonturen deel 2
35 Professor A.B.C. Breinbreier deel 2
36 Athi, de man uit het hoge noorden
38 Blook – De ruimtepiraten
39 Huon de Neveling – Het zwaard van Reinout/Ilse's erfdeel
40 Sjors en...
41 Huon de Neveling – De laaste nederlaag/De gouden ever/De zwarte zalm
42 Dan Teal – Het maanvirus
43 Historische vertellingen deel 1
44 De brug in het oerwoud
45 Inferno ballade
46 Cliff Rendall – Het geheim van de vijf vierkanten
47 Historische vertellingen deel 2
48 Cliff Rendall – Gevangen van het heelal
Sommige delen zijn al bijna uitverkocht, dus haast u!
Prijzen: delen 14 t/m 43: *f* 5,95 (41: *f* 6,95); 44 t/m 48: *f* 6,25

Tom Poes

Uitgave De Bezige Bij i.s.m. Het Stripschap. Prijs per setje van 2 deeltjes *f* 8,90. Nog verkrijgbaar de volgende setjes:
De drakenburcht/De bergmensen
Het verdwijneiland/Het geheim van het noorderlicht
De reuzenvogel/De meesterschilder
Het eiland van Grim, Gram en Grom/De markies van Carabas
De talisman/De zeeslang
Kaspar de draak /De geheimzinnige sleutel
Het vibreerputje/De geheimzinnige gaper
Horror de ademloze/De kneep van Knipmes
Het lijm teem/De partenspeler
Het wegwerk/Eh... dinges
De volvetters/De schoonschijners
De betoverde prinses/De gebroeders Weeromstuit

En over Tom Poes gesproken: in het Toonderjaar 1982, naast Boekenweekgeschenk, Stripschapprijs en (bijna) Bommelfilm nu ook weer bij de Ledenservice verkrijgbaar het standaardwerk: *De stripkunst van Marten Toonder*, door Domien ten Berge, waarin naast Tom Poes ook de andere Tonderstrips Koning Hollewijn, Panda en Kappie uitputtend doorgelicht worden. Gelegenheidsprijs: *f* 15,—
En nu we toch bij de standaardwerken zijn aangeland, niet alleen *Wordt vervolgd*, Striplexikon der Lage Landen is nog steeds verkrijgbraar (*f* 49,50), maar ook heeft de Ledenservice in haar pakket de nieuwe *Stripkatalogus* 1982/83, bijna niet meer te tillen met weer 200 extra pagina's (*f* 45,—)
En voor wat u in deze pil niet kunt vinden, is er nog de *Comics Katalogus* (*f* 14,95) en de door Jan Hermens samengestelde en uitgegeven katalogus van *Lilliputuitgaven*, waarin een overzicht van alle in Duitsland en Nederland uitgegeven Lilliput- en Piccoloboekjes, met ringband *f* 15,—
Nog steeds aktueel is Frits Oppenoorth's *De Zaak Kuifje* (*f* 15,—) over het proces rond Kuifje in Zwitserland. Hetzelfde geldt voor de bundel *Parodie of plagiaat*, samengesteld door Het Stripschap en uitgegeven t.g.v. de gelijknamige conventie tijdens de Strip-3-daagse van dit jaar (*f* 2,50). ook het *programmaboek* van dit Flaterfestijn is nog verkrijgbaar, gebundeld met Stripschrift 162/163 (*f* 7,—).

De Lijn

Waarom uitgever Nico Noordermeer een Stripschappenning 1982 uitgereikt kreeg, kunt u achterhalen door zijn uitgaven aan te schaffen. Hollands glorie, op waardige wijze in boekvorm verpakt:
Herdruk van de volledige *Piloot Storm*-reeks door Henk Sprenger. Nu al vijf deeltjes verschenen, meerdere in voorbereiding. Prijs *f* 11,90 per deel.
Frank de vliegende Hollander, begonnen door Martin Lodewijk, door Piet Wijn afgemaakt. Reeds verschenen: deel 1 (Lodewijk) en delen 4 en 7 (Wijn). Prijs: delen 1 en 4: *f* 9,90; deel 7: *f* 7,90.
De komplete avonturen van het stoomschip *S.S. Anne* (2 delen) door Frits Kloezeman. Deel 1 *f* 9,90, deel 2 *f* 11,90.
Van Piet Wijn verschenen bij De Lijn al de lotgevallen van kapersdochter *Gloria van Goes* (3 delen, *f* 13,90 per deel) en *Jennifer Scot* (tot nu toe 2 delen, *f* 13,90 per deel).
Tot slot nog een klein greepje uit wat de Ledenservice te bieden heeft:
Oktaaf Keunink, een selektie van hoogtepunten uit één van de beste Marc Sleen-strips. Uitgegeven door Brabantia Nostra, op groot formaat: *f* 35,—.
Maissie, de moord en de NV Rotmachine, een eigentijds stripverhaal door Peter Hoefnagels en Len Munnink, fraai uitgegeven door D'Roodkoopren knoop. Prijs slechts *f* 9,—.
Pastorale 83. Politiek-karikaturale strip van jong talent Berend Jan Vonk. Deel 1 in de Debuutserie van Stichting Uitgeverij Beeldspraak. *f* 9,90.

Leden van Het Stripschap krijgen in december een volledige lijst van aanbiedingen thuisgestuurd.

STRIPWINKELGIDS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

STRIPWINKEL GUUST

In- en verkoop van stripverhalen

Torenpassage Breda, tel. 076-134153.
Geopend: maandag: 13.00-18.00 uur. Di t/m za: 11.00-18.00 uur. Donderdag tot 21.00 uur.

de Jacobijn

JACOBIJNESTRAAT 10
HAARLEM
TEL. 023-320782

ÉÉRSTE HAARLEMSE STRIPWINKEL!

DE LEKTUURHAL

*GESPECIALISEERD IN STRIPS

LEEUWARDEN
O/D KELDERS 10
058-30756

HARTJE SHEEK
NWE BURGSTR. 3
05150-15510

HEERENVEEN
DRACHT 100 05130-25092

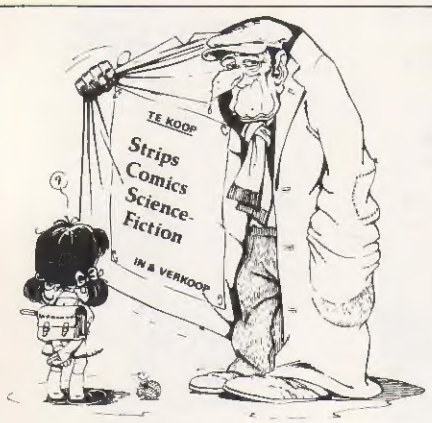

Stripwinkel Fantastic Visions

Goudsesingel 44 3011 KC Rotterdam
Tel.010-331710

RICHARD

Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923.

STRIP ANTIQUARIAAT + STRIPGALERIE PANDA

Frederikstraat 955-959
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur

BLUNDER

In- & Verkoop van STRIPBOEKEN

Oude Gracht 203 (hoek Haverstraat)
Utrecht - 311461

EPPO STRIP & BOEK ANTIKWARIAAT

JOS & MARI HUDDLESTON SLATER
KLEINE BERG 33
EINDHOVEN
TEL: 040-441882

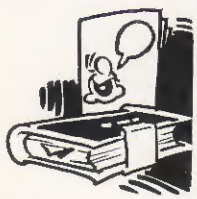

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM. STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen, 01184-17054

Antiquariaat Nillco

oude strips en boeken

Nieuwlandstraat 25, Tilburg
013-431229 – 3 min. v. station

di.-wo.-vr. 12-6, do. 12-9, zat. 11-5

WONDERLAND

strips en science fiction

Soembawastraat 56
1095 XD Amsterdam
020 - 94 35 62

Stripwinkel 'Ombrosius' Amsterdam

Oostenburgergracht 69, 020-224680
Gesp. in stripweekbladen.
Molukkenstraat 86, 020-945969
gesp. in Ned. en Eng. Comics
Ook een uitgebreid Antiquariaat.

STRIPWINKEL DUMPIE

Nieuwe Rijn 18, Leiden, tel. 071-126404

BESLIST DE GOEDKOOPSTE MET ANTIQUARISCHE PRIJZEN!!
(meestal niet meer dan 60% van de katalogus prijs)

STRIPWINKEL KAPITEIN ROB

2e EGELANTIERSDWARSSTRAAT 8,
1015 SC AMSTERDAM.
TEL. 020-22.38.69
('s maandags gesloten)

LAMBIEK

Kerkstraat 78, Amsterdam,
telefoon 020-267543

ALLE STRIPS IN HARTJE UTRECHT ?
PROBEER DAN MAAR EENS DE ...
STRIP & LECTUURSHOP
OUDEGRACHT 136 hoek VINKENBURGSTRAAT 1030 33 43 57

DE NOORMAN

lange hezelstr 113
nymegen
080-226146

heuvelstr 103-4
tilburg
013-358319

Broerenstraat 4,
Arnhem, tel. 085-431398

P.C. Hermans

Boektiek 37

Zeestraat 37, Beverwijk, telefoon 02510-23113

Openingstijden maandag tot vrijdag 10 tot 6 uur, zaterdag 10 tot 5 uur.

STRIPWINKEL STORS

SCHEFFERSPLEIN, DORDRECHT
078-142012
DAGELIJKS GEOPEND VAN 11.00 UUR TM 17.30 UUR
ZATERDAGS DE GEHELE DAG
IN & VERKOOP VAN STRIPVERHALEN TEVENS ANTIQUARIAAT.

Twee nieuwe delen!

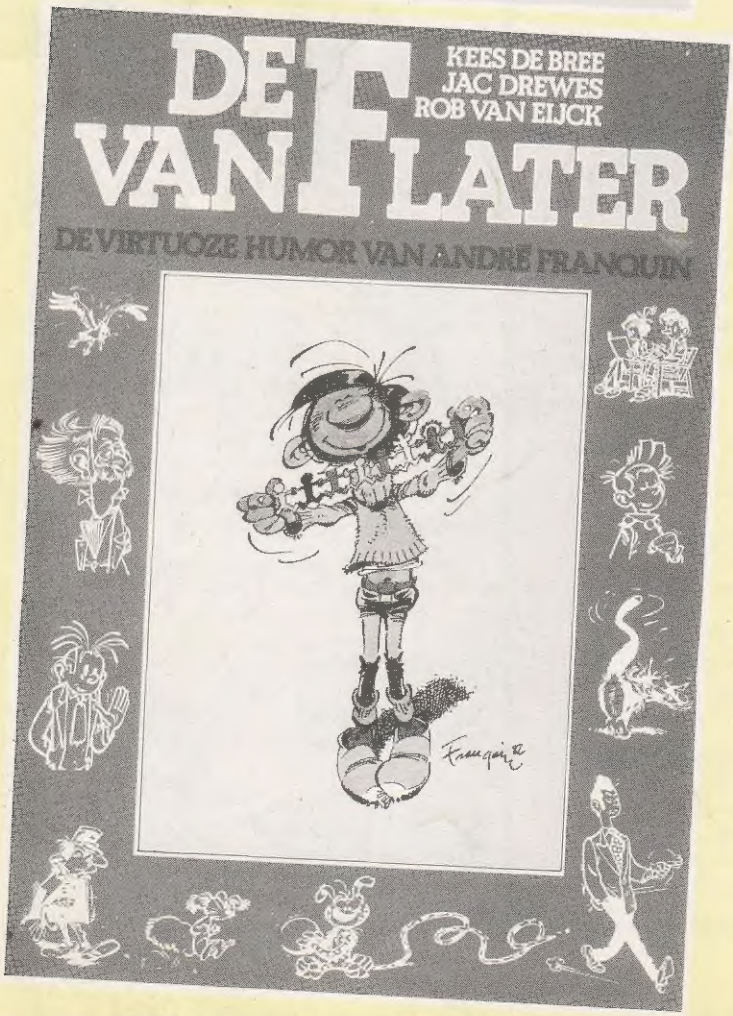

Er zijn twee nieuwe delen verschenen in de serie **Stripschrift-Specials**.

Deel 5, **De kleurrijke helden van Giraud/Moebius**, is gewijd aan de tekenaar van Blueberry, Jean Giraud, die onder het pseudoniem Moebius ook nog een heel oeuvre aan science-fiction strips bij elkaar heeft getekend.
Het boek is 100 pagina's dik en bevat o.a. een diepgravend interview en vele artikelen over zijn strips. Ook worden een aantal in Nederland onbekende stripverhalen gepubliceerd.
Prijs *f* 25,—

Deel 6, **De F van Flater, de virtuoze humor van André Franquin**, is gewijd aan Franquin, schepper van o.a. Guust en de Marsupilami.
Ook in deze special een uitgebreid interview en uitvoerige analyses van Franquin's strips.
Het boek bevat een aantal nog niet eerder in albumvorm verschenen afleveringen van Guust!
Prijs *f* 25,—

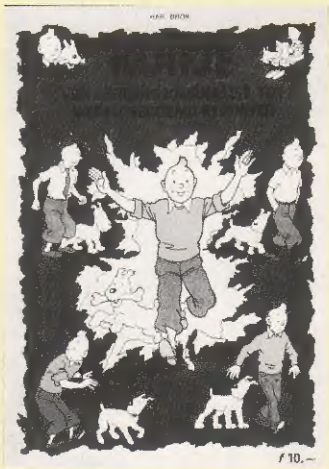

f 10,—, stevige kaft *f* 25,—

f 19,50, stevige kaft *f* 24,50

f 15,—

f 19,50, stevige kaft *f* 24,50

Al deze Specials zijn te bestellen bij:

Vonk Uitgevers
Antwoordnummer 420
3700 VB ZEIST

(Een postzegel is niet nodig!)